

**Grov uforstand i tjenesten,
Straffeloven § 325, 1. ledd**

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 639

Leveringsfrist: 25.april 2010

Til sammen 16 730 ord

21.04.2010

Innholdsfortegnelse

1	Den generelle del	1
1.1	Innledning.....	1
1.1.1	Presentasjon - innledende bemerkninger	1
1.1.2	Den personelle avgrensningen	3
1.1.3	Oppgavens oppbygning	5
1.2	Rettskildene	6
1.2.1	Straffeloven og dens forarbeider	6
1.2.2	Praksis	7
1.2.3	Reelle hensyn	7
1.2.4	Etterarbeider / forarbeider Straffeloven 2005	9
1.3	Generelt om straffeloven § 325, 1. ledd nr. 1	13
1.3.1	Bakgrunn – formål	13
1.3.2	Lovteknisk plassering – forseelser	13
1.3.3	Medvirkning.....	14
1.3.4	Konkurrens.....	14
1.4	Beslektede rettsområder	17
1.4.1	Militær straffelov § 78	17
1.4.2	Ansvarlighetsloven § 10	17
1.4.3	Tjenestemannsloven.....	18
1.5	Politiets oppgaver og fullmakter	20
1.5.1	Det overordnede legalitetsprinsippet	20
1.5.2	Politimyndigheten og grunnprinsipper	22
1.6	Strafferettslig kontroll med politi og påtalemyndighet	26
1.6.1	Tidligere SEFO - nå Spesialenheten for politisaker.....	26
1.6.2	Sammensetning og myndighet.....	27
1.6.3	Etterforskningen – silingen og grensen mot henleggelse	28
1.6.4	Kritikk	29
2	Den spesielle del	34
2.1	Straffeloven § 325, 1. ledd nr. 1	34
2.1.1	Straffeloven § 325 – ordlyden.....	34
2.1.2	”I tjenesten – den konkrete vurderingen”	34
2.1.3	Skyld	37
2.1.4	Grov uforstand	39
2.1.5	Straffereaksjoner	53
2.2	Foretaksstraff.....	55
2.2.1	Generelt.....	55
2.2.2	Overtredelse av straffebud	57
2.2.3	Hensyn	59
2.2.4	Eksempler	60
3	Litteraturliste.....	63

1 Den generelle del

1.1 Innledning

1.1.1 Presentasjon - innledende bemerkninger

Vi sier vi lever i et demokratisk velferdssamfunn der de aller fleste av oss lever med en trygghet om at vi blir beskyttet mot overgrep. Våre folkevalgte representanter bidrar til å skape en ramme for samfunnet der vi søker å føle egenverdi og tilhørighet. En måte staten søker å ivareta sine borgeres sikkerhet på er gjennom rettsregler¹, dette kjenner vi igjen gjennom Stortingets lovgivningsmyndighet.

Et av de mest synlige utslag av statens utøvende myndighet ser vi i politiet. Deres fremste oppgave er å kontrollere at borgerne følger loven, og de har den nødvendige myndighet til å kunne gripe inn med makt overfor de borgere som ikke har vilje eller evne til å følge loven. Denne adgangen til maktbruk nødvendiggjør kontrollmekanismer for å hindre maktmisbruk, skape tillit hos befolkningen og bidra til at enkeltmenneskene kan forutberegne sin egen rettstilstand.

Straffeloven² § 325 har følgende ordlyd:

”§ 325 Med Bøder straffes den Embeds- eller Bestillingsmand, der

1. viser grov Uforstand i Tjenesten, eller
2. foretager nogen Handling, der paa Grund af hans Stilling er ham forbudt, eller
3. under Udførelse av offentlig Tjeneste gjør sig skyldig i utilbørlig Optræden mod nogen, eller

---

¹ *Knophs oversikt over Norges Rett* (2003) s. 2-5

² Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven) av 22. mai 1902 nr 10

4. i Anledning af Tjenesten gjør sig skyldig i utilbørlig Optræden mod foresatte eller underordnede, eller
5. udenfor Tjenesten udviser et Forhold, som gjør ham uværdig til eller virker nedbrydende paa den for Stillingen fornødne Tillid eller Agtelse.

I Gjentakelsestilfælde eller under særdeles skjærpene Omstændigheder kan Straf af Tjenestens Tab anvendes.”

Bestemmelsen sier altså noe om det strafferettslige ansvaret offentlige tjenestemenn har under utførelsen av sitt tjenestearbeid, og har til formål å verne samfunnet mot myndighetsmisbruk.

For denne oppgaven sitt vedkommende er det kun bestemmelsen i 1. ledd nr. 1 som vil være et tema. Jeg vil i det etterfølgende i hovedsak bare referere til denne bestemmelsens alternativ som ”Strl § 325”. Bestemmelsen rammer den grove uforstand utvist i tjenesten, men begrepsbruken er både vid og skjønnspreget, så jeg ønsker med denne oppgaven å klarlegge hvilke handlinger som kvalifiserer som grovt uforstandige. Derigjennom vil jeg også presentere den fremgangsmåte som gjerne benyttes i vurderingen av om det foreligger grov uforstand i tjenesten.

Et annet emne som berøres i oppgaven er Spesialenheten for politisaker (tidligere SEFO), som er det særskilte organet som behandler anmeldelser etter strl § 325. Spesialenhetens formål og organisering fortjener derfor nærmere omtale for bedre å kunne forstå den helhetlige rettstilstanden omkring oppgavens grunntema.

Jeg vil ikke gå særskilt inn på straffbarhetsbetingelsene tilregnelighet eller straffrihetsgrunner, men finner det praktisk å legge til at blant annet spørsmålet om nødverge etter Straffeloven³ § 48 har vært drøftet i rettspraksis. Spesielt i to dommer som omtales som ”Maglite”-dommene har spørsmålet om nødverge i forhold til politiets

---

³ Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven) av 22. mai 1902 nr 10

maktbruk vært diskutert. Saken gjaldt i meget korte trekk at en polititjenestemann hadde brukt sin maglite-lommelykt som slagvåpen i forbindelse med en pågripelse av bilfører etter en biljakt. Selv om straffebestemmelsen polititjenestemannen sto tiltalt for ikke er den samme som temaet for denne oppgaven, er uttalelsene interessante nok. I Rt. 2007 s. 1172, uttaler førstvoterende:

”Når man skal ta stilling til straffbarheten av politiets handlinger, må de prinsipper for politiets tjenesteutøvelse som vi finner i politiloven § 6 annet ledd, politiinstruksen og annet regelverk derfor komme sentralt inn i vurderingen... § 48 tredje ledd åpner for en noe videre ramme for lovlig maktutøvelse enn det som følger av politiloven § 6. Høyesterett har tidligere påpekt at det generelt er behov for romslighet i vurderingen av lovligheten av politiets tjenesteutøvelse.”⁴

Saken ble anket og endelig avgjort i Rt 2008 s. 696, og her slutter førstvoterende seg til rettsoppfatningen fra Rt 2007 s. 1172;

”Om praktiseringen av § 48 tredje ledd ved pågripelse uttaler førstvoterende i avsnitt 34 og 35:...

Jeg legger denne rettsoppfatningen til grunn for min drøftelse.”⁵

På denne bakgrunn kan vi se spor av at bestemmelsene om nødrett og nødverge ikke ofte blir stilt på spissen da det nærmere lovverket som regulerer politiets tjenesteutøvelse setter strengere rammer enn det som kan utledes av straffelovens generelle bestemmelser.

1.1.2 Den personelle avgrensningen

Straffeloven § 325 gjelder ”Embeds- eller Bestillingsmand”, en ordlyd som ekskluderer de såkalte ”ombudsmenn”. Dette står som en motsetning til ordlyden i strl § 324 ”offentlig tjenestemand”, som dermed har et større anvendelsesområde, om dette se

---

⁴ Rt. 2007 s. 1172, avsnitt 34 - 36

⁵ Rt 2008 s. 696, avsnitt 20 - 22

nærmere pkt 1.4.

Straffeloven inneholder ingen legaldefinisjon av begrepet offentlig tjenestemann, og man må derfor tolke dette for å kunne klarlegge den presise betydning av uttrykket. Tjenestemannsloven⁶ får etter § 1 anvendelse på alle arbeidstakere som er ansatt i statens tjeneste, men utelater embetsmenn fra sin definisjon av offentlig ansatte. Videre definerer Forvaltningsloven⁷ uttrykket ”offentlig tjenestemann” som ”en embetsmann eller annen som er ansatt i statens eller kommunens tjeneste” jfr § 2, 1. ledd, litra d.

I den strafferettslige sammenheng er ikke alle offentlig ansatte omfattet av begrepet ”offentlig tjenestemann”, og både juridisk teori og rettspraksis har lagt til grunn at begrepet må tolkes snevrere enn det er definert i tjenestemannsloven og forvaltningsloven. Det alminnelige utgangspunktet i dag er etablert via rettspraksis og sier at ”de personer som i kraft av ... ansettelse kan utøve offentlig myndighet på vegne av stat eller kommune” regnes som offentlige tjenestemenn i strafferettslig forstand.⁸

Uttrykket ”tjenestemann” i strl § 325 omfatter ikke alle offentlige tjenestemenn, men er begrenset til embets- og bestillingsmenn, og unntar med dette ombudsmenn fra bestemmelsen. En ombudsmann er en som er valgt til sin stilling, det kan f. eks være en stortingsrepresentant⁹. Ombudsmann har i dag en annen betydning enn da loven ble vedtatt, og i dag er det mer naturlig å snakke om ”personer med tillitsverv”.

Etter domstolsloven¹⁰ § 234, 4. ledd er strl § 325 også gitt anvendelse på advokater og advokatfullmektiger.

Jeg velger å trekke avhandlingens grense til bare å omhandle de ansatte i politiet og

---

⁶ Lov om statens tjenestemenn m.m. (Tjenestemannsloven) av 4. mars 1983 nr. 3

⁷ Lov om behandlingssåten i forvaltningssaker (Forvaltningsloven) av 10. februar 1967

⁸ RT 1983 s. 869

⁹ Bratholm/Matningsdal, *Straffeloven med kommentarer. Tredje del* (1998) s. 6

¹⁰ Lov om domstolene (Domstolloven) av 13. august 1915 nr. 5

påtalemyndigheten. Dette skyldes ganske enkelt at det i praksis nesten utelukkende er denne gruppen bestemmelsen anvendes overfor, det kan virke som andre yrkesgrupper foretrekker å bruke tjenstlige reaksjonsformer¹¹.

Begrepet polititjenestemann vil jeg for fremstillingen i denne oppgaven benytte som en fellesbetegnelse for alle polititjenestemenns forskjellige titler og nivåer i politiet og påtalemyndigheten, der ikke annet er uttrykkelig sagt.

1.1.3 Oppgavens oppbygning

Oppgaven er delt i to hoveddeler, der del én er kalt *den generelle del*. Jeg ønsker her å trekke frem nødvendige temaer for å lette forståelsen av § 325. Dette søker jeg å oppnå ved å presentere det overordnede bildet av bestemmelsens opprinnelse og bakgrunn, de nærliggende rettsområder og generelle betraktninger rundt § 325. Jeg har også valgt å nærmere beskrive den grunnleggende politimyndigheten, og hvordan denne danner et grunnlag for den senere spesifikke vurdering av § 325. Ikke minst gir jeg også en fremstilling av Spesialenheten for politisaker i den generelle del, da jeg mener dette er den ryddigste måten å presentere organisasjonen på, fremfor å skulle fragmentarisk kommentere den under den spesielle del. Sett under ett mener jeg at den generelle del skal gi et fyldig bakgrunnsteppe for lettere å forstå og raskere sette seg inn i de problemstillinger som vil bli tatt opp under oppgavens andre del.

Del to av oppgaven er kalt *den spesielle del*, og vil være en inngående og detaljrik analyse av straffelovens § 325, 1. ledd nr. 1. Her vil jeg særlig trekke frem rettspraksis for å illustrere de forskjellige vurderingsmomenter som inngår i den totale bedømmelsen av hvorvidt en handling kvalifiserer som grov uforstand i tjenesten. Herunder vil jeg også knytte noen bemerkninger til utmåling av straff og valg av foretaksstraff.

---

¹¹ Høringsuttalelse fra Riksadvokaten inntatt i NOU 2002:4 Ny straffelov på s. 313

1.2 *Rettskildene*

1.2.1 Straffeloven og dens forarbeider

Straffelovens § 325 er en strafferettslig regel, som medfører at strafferettens særlige tolkningsregler må tillegges vekt i tolkningsarbeidet. Det klare utgangspunktet ved en tolkning av enhver rettsregel er først og fremst ordlyden, men dette gir ikke sjelden begrenset veiledning¹². Dette gjør det nødvendig å søke veiledning utenfor selve lovteksten for å finne bestemmelsens nærmere meningsinnhold. Her er det naturlig å begynne i forarbeidene til den relevante lov, da disse gjerne er mer utførlige og kan gi den beste veiledningen i den videre tolkningen av lovbestemmelsen.¹³

Straffelovens forarbeider er meget gamle, da Straffelovskommisjonen ble nedsatt allerede i 1885 for å utarbeide utkast til en alminnelig borgerlig straffelov som skulle avløse kriminalloven fra 1842. I utgangspunktet var ikke straffeloven § 325 en del av dette opprinnelige utkastet, bestemmelsen var derimot ment å skulle være en del av loven "Civile og geistlige Embeds- og Bestillingsmænds Disciplinærforseelser og Afskedigelse"¹⁴. Denne loven ble imidlertid avvist etter mange år med forhandlinger, og etter visse endringer ble bestemmelsen plassert i straffelovens kapittel 33. Lovgivers intensjoner og betraktninger rundt bestemmelsen må derfor i all hovedsak hentes i forarbeidene til den forkastede loven. En av de utslagsgivende grunner til at bestemmelsen ble inntatt i straffelovens kapittel 33 var komiteens bekymring for det opprinnelige foreslåtte lovutkastet, ville gi de overordnede embetsautoriteter for stor makt til å straffe og irettesette sine underordnede tjenestemenn, og således bidra til å gi embetsstanden et mer militært preg.

På denne bakgrunn kan vi se at ordlyden i strl § 325 står uforandret siden den ble vedtatt i 1902, med den konsekvens at ordlyden er svært generell og kortfattet utformet

---

¹² Eckhoff, *Rettskildelære* (2001) kap. 2 VI

¹³ Eckhoff, *Rettskildelære* (2001) s. 66 og kap. 3 III

¹⁴ S. K.s Udkast til Lov om Civile og geistlige Embeds- og Bestillingsmænds Disciplinærforseelser og Afskedigelse med Motiver (1986)

og gir en relativt dårlig veiledning i den konkrete tolkningen.

1.2.2 Praksis

En av de mer tungtveiende rettskilder vi har for forståelsen av en lovbestemmelse er Høyesterettspraksis, og da særlig prejudikatlæren¹⁵ som bygger på den forutsetning at en dom kan avgjøre generelle rettsspørsmål. Det er like fullt vanlig i juridisk teori å stille opp generaliseringer på bakgrunn av domsutfall de kan finne støtte i, selv om dommene ikke er å anse som prejudikater.

Da det for denne oppgavens del ikke er overveldende tilgang på Høyesterettspraksis rundt forståelsen av strl § 325, vil den relevante Høyesterettspraksis være sentral. Det medfører videre at rettspraksis i denne oppgaven også vil inkludere underrettspraksis, samt avgjørelser fra Riksadvokaten.

Det vil også være relevant og nødvendig å se nærmere på den praksis som kommer fra SEFO / Spesialenheten for politisaker, da det er disse organene som har hatt den mest vidtrekkende befattningen med § 325. De har stor innflytelse på tolkningen av begrepet ”grov uforstand i tjenesten”, så selv om denne praksis etter juridisk teori og rettskildelære prinsipper i utgangspunktet ikke har stor vekt, vil den i mangel av mer utfyllende praksis av høyere rang kunne være med på å belyse hvordan begrepet blir forstått av de som arbeider med disse sakene til vanlig.

1.2.3 Reelle hensyn

Reelle hensyn er en litt generell betegnelse på det Eckhoff kaller ”resultatets godhet”¹⁶, og han sikter med det til om den individuelle løsningen man kommer til er god for dette spesielle tilfellet. Det kan tenkes særlige hensyn som ikke er typiske for alle de forhold

---

¹⁵ Eckhoff, *Rettskildelære* (2001) kap. 7 III

¹⁶ Eckhoff, *Rettskildelære* (2001) s. 371

regelen anvendes på.

Spesielt i vurderingen av om en polititjenestemann har handlet straffverdig er det gjerne to hensyn som må veies opp mot hverandre.

Det er det generelle krav om respekt og romslighet som alle polititjenestemenn har med tanke på de utfordrende og krevende arbeidsoppgavene de blir stilt overfor. Det er lite hensiktsmessig å reagere med straff for enhver feil en politimann måtte gjøre under utførelsen av sitt arbeid. Tjenestemenn er også vernet av flere bestemmelser i straffeloven som retter seg mot obstruksjon av politiets arbeid.

Dette vernet innebærer også et ansvar, da politiet er en del av maktapparatet i samfunnet er det påkrevd at de følger de regler og retningslinjer som til enhver tid er gyldige, slik at de opprettholder tilliten og respekten i samfunnet. Denne viktigheten av hensynet til å opprettholde tilliten til statens maktapparat kan komme til syne ved at det ikke er noen privatperson som har status som fornærmet etter § 325. Staten opptrer selv som den fornærmede ved at dens representanter har handlet klanderverdig på statens vegne og med det misbrukt den tillit han innehar som statens representant.

.

Den rettskildemessige vekten av reelle hensyn vil variere noe i forhold til det generelle rettskildebildet i det konkrete saksforholdet. I utgangspunktet vil Høyesterett undertiden være lojale mot den klare og presise lovbestemmelse, der det ikke foreligger andre autoritative rettskildedefaktorer som gir grunnlag for å fravike ordlyden vil Høyesterett bøye av selv om det kan føre til mindre rimelige resultater. Der flere rettskildedefaktorer foreligger og disse peker i flere forskjellige retninger vil vurderinger av reelle hensyn og vurderinger av resultatet være utslagsgivende.¹⁷

---

¹⁷ Eckhoff, *Rettskildelære* (2001) kap. 14 VI

1.2.4 Etterarbeider / forarbeider Straffeloven 2005

Det har i juridisk teori vært felles enighet om at juridiske uttalelser eller vedtak fra lovgiverhold kan bli tillagt betydning ved tolkningen av en lov, selv om de ikke inngår i dens forarbeider og kommer etter vedtakelsen av loven. Den nærmere betydningen og vekten av slike etterarbeider vil derimot variere en god del etter flere forskjellige tilfeller.

For denne oppgavens del står straffeloven av 1902 i en særstilling, hvilket da også gjelder strl § 325. Det har siden begynnelsen av 1980 tallet pågått et omfattende arbeid med å lage en ny straffelov. I denne prosessen er det utarbeidet en rekke NOUer, som er gitt betegnelsene delutredning I til VII. For denne avhandlingen sin del er det i særdeleshet to av disse som er av interesse, henholdsvis NOU 1992:23 Ny straffelov, Straffelovkommisjonens delutredning V og NOU 2002:4 Ny straffelov, Straffelovkommisjonens delutredning VII. Begge utredningene gir en god oversikt over dagens rettsstilstand og vil trekkes inn der de kan bidra til å belyse problemstillinger oppgaven reiser.

Ny straffelov ble vedtatt 20. mai 2005¹⁸, men den har enda ikke trådt i kraft.

Bestemmelsene som er relevante for denne oppgaven er her lagt til kapittel 19 ”Vern av den offentlige myndighet og tilliten til den”, plassert i § 171 og gitt følgende ordlyd:

§ 171 Tjenestefeil,

”Med bot eller fengsel inntil 2 år straffes den som utøver eller bistår ved utøving av offentlig myndighet, og grovt bryter sin tjenesteplikt.”

En av de gjennomførte endringer i den nye straffeloven er blant annet opphevelsen av skillet mellom forseelser og forbrytelser:

”Kommisjonen fastholder at skillet bør oppheves, og viser til den begrunnelsen

---

¹⁸ Lov om straff av 20.mai 2005 nr. 28 (Straffelov 2005)

som tidligere er gitt for dette i delutredningene I og V. Kommisjonen legger i denne forbindelse blant annet vekt på at skillet mellom forbrytelser og forseelser i dag ikke alltid svarer til en oppdeling mellom grove og mindre grove overtredelser, slik meningen opprinnelig var. Det er uheldig å bruke betegnelsen forseelse når hensikten ikke er å gi uttrykk for at handlingen ansees som mindre alvorlig, men å oppnå en enklere prosessuell behandling. En oppdeling av straffeloven i en forbrytelsesdel og en forseelsesdel gjør det dessuten vanskeligere å sette seg inn i de straffebudene som gjelder på et bestemt område, og loven blir unødig omfangsrik.”¹⁹

Meningen har altså vært en lovteknisk forenkling, og ikke minst at det opprinnelige ønsket om å skille mellom alvorlige og mer bagatellmessige lovbrudd ikke lenger har en hensikt. Endringen sikter ikke å endre rettstilstanden, eller å gi uttrykk for en mindre grad av straffverdighet.

De konkrete endringene i forhold til den opprinnelige bestemmelsen i § 325 har blitt tillagt følgende kommentarer i det senere arbeidet med fullføringen av den spesielle del i Straffeloven 2005:

”Straffelovkommisjonen foreslår dernest et straffebud mot *grovt uaktsomt misbruk av offentlig myndighet*. Bestemmelsen skal erstatte straffeloven 1902 § 325 første ledd nr. 1 om grov uforstand i tjenesten. De øvrige alternativene i § 325 foreslås ikke videreført.

Tjenesteplikter kan overtres uaktsomt, for eksempel på grunn av slurv eller forglemmelser. Kommisjonen anser det derfor nødvendig å kriminalisere grovt uaktsomme overtredelser, og mener det bør stilles strenge krav til utøvelsen av offentlig myndighet.”²⁰

---

¹⁹ NOU 2002:4 Ny straffelov, pkt 7.4

²⁰ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet) s. 233

Departementet la følgende vurdering til grunn for sitt forslag til bestemmelsen § 171:

”Etter departementets oppfatning er det grunn til fortsatt å kunne bruke straff mot forgåelser ved utøving av offentlig myndighet, jf. forslaget til §§ 171-173. Offentlig myndighet utøves på en rekke områder og har stor betydning for den enkelte. I tillegg kommer at den private part ofte har en straffsanksjonert plikt til å følge forvaltningens vedtak. Det er derfor viktig å opprettholde allmennhetens tillit til at offentlig myndighet utøves i tråd med regelverket. Misbruk av offentlig myndighet kan få betydelige skadevirkninger og ramme enkeltpersoner hardt. På denne bakgrunn har departementet kommet til at forgåelser ved utøving av offentlig myndighet bør straffesanksjoneres...

Det grovt å bryte sin tjenesteplikt i forbindelse med utøving av offentlig myndighet er i seg selv skadelig og straffverdig. Etter departementets oppfatning er uttrykket *misbruk* lite treffende som betegnelse på vanlige og uaktsomme overtredelser. Straffebestemmelsen skal også ramme grove tilfeller av forsømmelser, slurv mv. Det synes for eksempel unaturlig å klassifisere grovt uaktsomme forglemmelser under saksbehandlingen som *misbruk* av offentlig myndighet. Departementet foreslår på denne bakgrunn en straffebestemmelse mot *tjenestefeil* som rammer den som *grovt bryter sin tjenesteplikt* ved utøving av offentlig myndighet, jf. forslaget til § 171.”²¹

Mye av de endringer som har blitt gjort frem til det endelige lovvedtaket av en ny bestemmelse som skal erstatte den opprinnelige § 325, kan oppsummeres med Justisdepartementets egne ord:

”Felles for bestemmelsene i dette kapitlet er at de verner offentlige interesser, og spesielt interessen i at den offentlige makt- og myndighetsutøvelse respekteres. I tillegg er det tatt inn bestemmelser som verner om innbyggernes tillit til at offentlig myndighet ikke misbrukes. Kapitlet svarer til Straffelovkomisjonens kapittel 19 om vern av offentlig myndighet og deler av kapittel 22 om vern av

---

²¹ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv, s. 234 flg.

tillit, men det er gjort endringer både av materiell og språklig art.”²²

Endringene har altså i hovedsak vært motivert av å skulle gjøre straffeloven mer tilgjengelig og oversiktig, uten å grunnleggende rokke ved den innarbeidede gjeldende rett, da mange ord og uttrykk fra straffeloven 1902 etter langvarig rettspraksis er gitt et presist innhold. Så selv om virkemidlet har vært å gi loven en ansiktsløftning i form av ny språkdrakt og oversiktlig overskrifter - har målet vært å ikke omvelte den etablerte gjeldende rett.

---

²² Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv

1.3 Generelt om straffeloven § 325, 1. ledd nr. 1

1.3.1 Bakgrunn – formål

Forarbeidene til straffeloven er som nevnt under pkt 1.2.1 gamle, og et av hovedformålene bak § 325 var i sin tid å skape en praktisk og enklere fremgangsmåte for å avskaffe de uavsettelige tjenestemenn, samt å samle den spredte og uensartede praksis rundt hjemlene for disiplinærstraff.

Straffeloven § 325 fyller derfor rollen som en viktig kontrollmekanisme da straffetrusselen skal virke allmennpreventiv, og ikke minst er den viktig for å bevare befolkningens tillit til den offentlige myndighetsutøvelse. Bestemmelsen bygger således opp under viktigheten av at tjenestehandlinger skal utøves forsvarlig, samtidig som den har en disiplinerende effekt innad i tjenestekorpset.

Det kan spørres om det er rimelig at offentlige tjenestemenn er undergitt et særlig strafferettslig ansvar i tillegg til de ordinære bestemmelsene i straffeloven som vil få anvendelse overfor alle borgere. På bakgrunn av at utøvelse av offentlig myndighet innebærer avgjørelser som er bestemmende for individenes rettigheter og plikter, må man legge avgjørende vekt på borgernes rettssikkerhet og mulighet til å forutberegne sin rettsstilling. Dette tilsier at straffbare handlinger begått i forbindelse med slik myndighetsutøvelse er ekstra straffverdige.

1.3.2 Lovteknisk plassering – forseelser

Straffeloven § 325 ligger under lovens tredje del – forseelser, som er ment å skulle angi lovens inndeling etter alvorlighetsgrad. Dette har konsekvenser for skyldkravet slik det etter straffeloven § 40 statuerer et krav om forsett for å skulle kunne dømmes. Unntak fra forsettskravet etter strl § 40 må være uttrykkelig bestemt eller utvetydig forutsatt. Består forseelsen derimot av unnlattelse er utgangspunktet det motsatte etter strl § 40, 2.ledd – nemlig at også den uaktsomme handling er straffbar der ikke annet er utvetydig

forutsatt eller uttrykkelig bestemt.

Etter straffelovens § 49, 2. ledd er ikke forsøk på forseelse straffbart – noe som da får anvendelse på vår aktuelle bestemmelse. Forsøk på grov uforstand i tjenesten er således ikke straffesanksjonert.

Videre har skillet mellom forbrytelser og forseelser også en straffeprosessuell side. Hovedregelen er at tiltalekompetansen i forbrytelsessaker ligger til statsadvokaten, mens den i forseelsessaker er lagt til politiet jfr. Straffeprosessloven²³ §§ 66 og 67.

1.3.3 Medvirkning

I straffeloven er systemet slik at et eventuelt medvirkningsansvar angis gjennom et såkalt medvirkningstillegg i de straffebud der man ønsker å ramme medvirkning. For vår del kan et medvirkningsansvar tenkes i de situasjoner der det er flere tjenestemenn involvert, men der kun én utfører den straffbare handlingen. Nå er det imidlertid ikke inntatt et slikt medvirkningstillegg i ordlyden av § 325, med den konsekvens at loven ikke statuerer noe slikt særskilt medvirkningsansvar. At det allikevel kan være aktuelt å statuere medvirkning etter det naturlige fortolkningsprinsipp²⁴ vil jeg ikke gå nærmere inn på her.

1.3.4 Konkurrens

De situasjoner som medfører at noen dømmes for overtredelse av § 325 vil kunne aktualisere spørsmålet om konkurrens. Det vil være relevant å vurdere både spørsmålet om idealkonkurrens og realkonkurrens. Man må altså avgjøre hvorvidt alle de aktuelle straffebudene er overtrådt samtidig, eller etterfølgende i tid, og hvilke som eventuelt er

---

²³ Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25

²⁴ Mæland, *Innføring i alminnelig strafferett* 2004 s. 85 og RT 1936 s. 612

overtrådt²⁵.

Straffelovens § 325 skal i utgangspunktet sanksjonere brudd på den tilliten en offentlig tjenestemann besitter i kraft av sin stilling, og er således ikke rettet mot den straffbare handlingen i seg selv. Straffebudets utforming gjør spørsmålet om konkurrans aktuellet da den verner forskjellige interesser en de andre straffebud. Derfor er det ikke utelukket at § 325 kan anvendes i idealkonkurrens med andre bestemmelser. I forhold til realkonkurrens må det gjøres en nærmere vurdering av de konkrete forhold:

”Spørsmålet om en står overfor ett fortsatt forhold eller enkeltstående lovovertrædelser, beror på en helhetsvurdering, der sammenheng i tid, tilknytning til samme sted og et eventuelt felles forsett er momenter av betydning”²⁶

Eidsivating lagmannsrett avsa 11. november 2008 en kjennelse der saksforholdet var en polititjenestemann som var tiltalt for overtredelse av veitrafikkloven § 3 og straffeloven § 325. Bakgrunn for tiltalen var at han hadde stoppet en moped ved å bruke tjenestebilen til å kjøre inn i mopedens bakhjul, dette låste mopedens bakhjul og medførte at den veltet. Førstvoterende uttaler avslutningsvis dette;

”Når A etter dette har handlet i strid med politiloven § 6 og utenfor rommet for feilvurderinger etter § 48 tredje ledd jf annet ledd, innebærer selve stoppingen ved å støte an mot mopeden, en overtredelse av veitrafikkloven § 3. Slik situasjonen lå an, er As opptreden så kvalifisert klanderverdig at det kan rettes streke bebreidelser mot ham. Han er da også med rette dømt for overtredelse av straffeloven § 325 første ledd nr. 1 om grov uforstand i tjenesten.”²⁷

Her ser vi altså et utslag av idealkonkurrens idet samme handlingen rammes av forskjellige straffebud som skal verne forskjellige interesser. I dette tilfellet veitrafikklovens § 3, som skal verne om en aktsomhetsnorm i forhold til den forsvarlige

---

²⁵ Eskeland, *Strafferett* 2006 s. 222-232

²⁶ RT 1994 s. 203

²⁷ LE-2008-84733

og varsomme trafikkferdsel, og straffelovens § 325, 1. ledd nr. 1 som skal verne om tilliten til den offentlige myndighet.

1.4 Beslektede rettsområder

Enkelte andre lover inneholder også straffebestemmelser som omhandler grov uforstand i tjenesten, og jeg vil gjøre kort rede for disse i det følgende. Jeg finner grunnlag for å bemerke at straffelovens § 324 som er den andre bestemmelsen i straffelovens kapittel 33 "Forseelser i den offentlige Tjeneste" har et utvidet anvendelsesområde sammenlignet med § 325. Da strl § 324 også retter seg mot ombudsmenn²⁸, samt gjennom bestemmelsen i annet ledd der det fastsettes at enhver som omfattes av lov om statens tjenestemenn skal omfattes av strl § 324.

1.4.1 Militær straffelov § 78

Militær straffelov²⁹ § 78, 2. ledd lyder som følger:

"Paa samme Maade straffes Befalingsmand, som gjør sig skyldig i grov Uforstand i Tjenesten eller foretager nogen Handling, der paa Grund af hans Stilling er ham forbudt."

Straffen settes etter 1. ledd til arrest, tjenestetap, eller hefte i inntil 6 måneder. I denne bestemmelsen skal uttrykket "Grov uforstand" tolkes på samme måte som etter strl § 325, hvilket medfører at uaktsomhet er tilstrekkelig for straffeskyld. Allikevel må milstrl § 78 sies å være en strengere bestemmelse da den rammer det pliktige så vel som det frivillige befalet, i motsetning til strl § 325 som ikke retter seg mot de som er pliktige å ta imot sitt verv.

1.4.2 Ansvarlighetsloven § 10

Ansvarlighetslovens³⁰ § 10 lyder som følger:

"Med bøter eller med fengsel inntil 2 år straffes det medlem av Statsrådet som bevirker eller medvirker til at statens eiendommer eller øvrige midler ikke blir

---

²⁸ Se nærmere pkt 1.1.2

²⁹ Militær straffelov av 22. mai 1902 nr. 13 (Milstrl),

³⁰ Lov om ansvar for handlinger som påtales ved riksrett (Ansvarlighetsloven) av 5. februar 1932 nr 1

forsvarlig anvendt, eller bestyrt, eller som på annen måte viser uforstand eller forsømmelighet i sin virksomhet.”

Ansvarlighetsloven har gjennomgått en del endringer senest ved Endringslov av 30. mars 2007 nr 13, hvor hovedtanken var:

”Et hovedsynspunkt bak forslaget til endringer både i Grunnloven og i ansvarlighetsloven er at Riksrettens kompetanse bør strammes inn og presiseres slik at det bare er straffbare handlinger som alene statsråder, stortingsrepresentanter og høyesterettsdommere kan begå, og som innebærer et brudd på en konstitusjonell plikt, som skal påtales ved riksrett. På denne måten blir det større grad av samsvar mellom Riksrettens eksklusive kompetanse og det særegne ved de straffbare handlingene som pådømmes ved riksrett.”³¹

Gjennom denne endringsloven rettet de også opp en feil i den tidligere loven slik at den nå er både i overensstemmelse med ansvarlighetslovens egne forarbeider, samt at den har presisert og innsnevret riksretten slik at den unngår straffegler som knytter straffansvar til svært vidtfavnende og utpreget politiske vurderingstemaer.

1.4.3 Tjenestemannsloven

Tjenestemannsloven³² har etter § 1 etter videre anvendelsesområde enn strl § 325, da loven omfatter alle ”arbeidstakere tilsatt i statens tjeneste”, der strl § 325 i utgangspunktet begrenser seg til å ha anvendelse kun for ”embeds eller bestillingsmand”.³³ Tjenestemannsloven hjemler muligheten for arbeidsgiver til å ilegge ordensstraff eller avskjedigelse av en polititjenestemann dersom visse vilkår er oppfylt etter §§ 14 og 15. En eventuell tjeneste reaksjon etter disse bestemmelsene vil ikke være til hinder for en straffeforfølgning etter f. eks strl § 325, se blant annet pkt. 1.3.5. Dersom den ansatte allerede er dømt for overtredelse av strl § 325 på bakgrunn av samme forhold som en eventuell ordensstraff eller avskjedigelse, skal det tas hensyn til

---

³¹ Dok.nr.8:22 (2006-2007)

³² Lov om Statens tjenestemenn m.m. av 04.03.1983 nr 3 (Tjenestemannsloven)

³³ Se nærmere punkt 1.1.2.

dette ved straffutmålingen av den tiltenkte straff etter tjenestemannsloven, se tjenestemannsloven § 21.

Det syntes ganske klart at forhold som faller inn under strl § 325 alltid vil falle inn under tjenestemannslovens §§ 14 og 15, mens den omvendte konklusjon ikke automatisk kan trekkes. Dette vil avhenge av det konkrete saksforhold, og må undergis en nøyere vurdering på bakgrunn av den strengere ordlyden i straffeloven § 325.

1.5 *Politiets oppgaver og fullmakter*

1.5.1 Det overordnede legalitetsprinsippet

Legalitetsprinsippet er ikke direkte nedfelt i grunnloven, men det er alminnelig akseptert å ha grunnlovs rang i kraft av konstitusjonell sedvanerett. Legalitetsprinsippet har stor betydning for individenes stilling overfor myndighetene. Da dette innebærer at forvaltningen må ha hjemmel i lov for å kunne gripe inn overfor borgerne i form av påbud, forbud, fysisk tvang eller faktiske inngrep.³⁴ Dette prinsippet er gitt et ganske kategorisk innhold på strafferettens område gjennom Grunnlovens § 96 "Ingen kan dømmes uden efter Lov, eller straffes uden efter Dom...". Politirettslig kan man si at dette innebærer et materielt element, gjennom et krav om at vedkommende tjenestehandling må ha grunnlag eller hjemmel i en rettsregel. Begrepet "rettsregel" omfatter både den formelle lovtekst og de lovhjemlede forskrifter. Den prosessuelle siden av dette innebærer at inngrepet eller tiltaket må gjennomføres på den måte eller etter de prosedyrer som den aktuelle regel foreskriver. For både den prosessuelle og materielle siden av legalitetsprinsippet er det et krav om tilstrekkelig innholdsmessig presisjon og klarhet. Dette kravet skjerpes proporsjonalt med hvor inngripende tiltaket eller inngrepet den enkelte skal tåle er.

Politiet benyttet tidligere den såkalte generalfullmakten som hjemmel for å iverksette tiltak og inngrep som er påkrevd for å opprettholde den nødvendige offentlige ro og orden, og forebygge lovbrudd. Generalfullmakten var basert på sedvanerett, men av rettsikkerhetshensyn ønsket lovgiver å formalisere fullmaktens saklige virkeområde, slik at de fleste virkemidler som ble utledet av denne nå er nedfelt i politilovens³⁵ annet kapittel, med utfyllende bestemmelser i politiinstruksen³⁶.

Politiet har i kraft av forvaltningsrettslig sedvane monopolstatus som samfunnets sivile

---

³⁴ Knophs oversikt over Norges rett (12.utg) s. 725 - 726

³⁵ Lov om politiet (politiloven) av 4.august 1995 nr. 53

³⁶ Forskrift 3963 av 22. juni 1990 - Alminnelig tjenesteinstruks for politiet (politiinstruksen)

maktapparat.³⁷ Adgangen til maktbruk er hjemlet i Politiloven § 6, 4. ledd og gitt nærmere regulering i Politiinstruksen § 3-2. Her fremgår det at politiet kan bruke makt når dette finnes nødvendig og forsvarlig under utførelsen av tjenestehandlingen. Maktbruk er ikke et selvstendig virkemiddel, men en fremgangsmåte for å løse spesifikke tjenesteoppdrag, og på bakgrunn av at politiloven § 6, 4. ledd bare er en hjemmelsbestemmelse som ikke hjemler maktbruken i seg selv, kommer bestemmelse kun til anvendelse der maktbruken er forenlig med det aktuelle hjemmelsgrunnlaget. Denne generelle utformingen av pl § 6, 4. ledd ble valgt da det ville være vanskelig å uttømmende angi hva som skulle beregnes som lovlig maktbruk, uten å samtidig skulle binde politiets handlekraft i situasjoner som da ikke var direkte regulert.

Lovligheten av politiets maktbruk må derfor vurderes på bakgrunn av om den er i overensstemmelse med de allmenngyldige grunnprinsipper for utøvelse av politimyndighet, dette skal nærmere omtales under pkt. 1.5.2.

I RT 1995 s. 20 var saksforholdet det at en tjenestemann hadde satt en sprøyte på en utlending som skulle uttransporteres ved fly for å få gjennomført transporten. Her uttaler Høyesterett:

”Den tjenestehandlingen som i siktelsen er belastet A som grov uforstand, er det å ha satt sprøyten med 50 mg Nozinan på B. Det kan etter min mening ikke være tvil om at denne tvangsmedisineringen var uhjemlet. Riktignok beror politiets grunnlag for maktbruk ved arrest og andre tjenestehandlinger til dels på sedvane, jf forutsetningen om dette i politiinstruksens § 3-2. Men det er her snakk om en maktanvendelse som innebærer en inngripende integritetskrenkelse, og det er en handling som faller utenfor de tradisjonelle politihandlinger. Legalitetsprinsippet tilsier at det må kreves hjemmel i lov for at en slik tjenestehandling skal være akseptabel. Slik lovhjemmel finnes ikke.”

---

³⁷ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) Om lov om politiet (politiloven) s. 14-15

1.5.2 Politimyndigheten og grunnprinsipper

Politiet har som sin overordnede oppgave å opprettholde den offentlige orden, forfølge lovbrudd og skal gjennom sin virksomhet være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme borgernes rettssikkerhet, trygghet og øvrige velferd. Begrepet politimyndighet er en samlende betegnelse på den myndighet politiet innehar til å gi påbud og foreta inngrep overfor publikum, om nødvendig med makt.³⁸ I utgangspunktet er det direktøren for Politidirektoratet, embetsmenn og tjenestemenn med politigrader som innehar alminnelige politimyndighet etter Politiloven³⁹ § 20, 1. og 2. ledd.

Departementet kan tildele politimyndighet til andre grupper som ikke automatisk har politimyndighet i sin stilling, og dette kan unntaksvis være personer som ikke er ansatt i politiet, men da følger det med en saklig og tidsmessig begrensning av denne myndigheten.

Tjenestemenn med alminnelige politimyndighet har myndighet i hele Norges rike, se pl § 20, 1. ledd, men i utgangspunktet skal en polititjenestemann etter Politiinstruksen⁴⁰ § 7-2, 1. ledd tjenestegjøre i det distrikt han er ansatt i eller beordret til. Dette begrenser imidlertid ikke tjenestemannens myndighet utad, da dette kun er en intern instruks.

Den alminnelige politimyndigheten er ikke tidsmessig begrenset, men hensynet til en ordnet, effektiv, oversiktlig, sikker og kontrollert tjenesteordning taler for at kompetansen som utledes av politimyndigheten fortrinnsvis bør utøves i tjenestetiden.⁴¹ Dette underbygges ytterligere av vakt- og tjenesteordningens skille mellom arbeidstid og fritid, og ikke minst hensynet til en tjenestemanns behov for beskyttet fritid. Det kan allikevel oppstå situasjoner for en polititjenestemann som utløser en plikt til å utøve politimyndighet på fritiden. Dette er nærmere beskrevet i politiinstruksen § 6-2, jeg vil her begrense meg til å nevne at denne tjenesteplikten begrenses av at polititjenestemannens tilstand må være slik at han er skikket til å utføre

---

³⁸ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) Om lov om politiet (politiloven) s. 38

³⁹ Lov om politiet (politiloven) av 4. august 1995 nr. 53

⁴⁰ Forskrift 3963 av 22. juni 1990 - Alminnelig tjenesteinstruks for politiet (politiinstruksen)

⁴¹ Auglend, *Politirett* (2004) s. 337

tjenestehandlingen på en forsvarlig måte jfr. § 6-2, 2. ledd.

Politimyndigheten i seg selv er ikke tilstrekkelig hjemmel til å foreta inngrep overfor publikum, i pkt 1.5.1 gikk jeg kort inn på noen av de materielle hjemlene for denne kompetansen til maktbruk. Men selv om disse hjemlene eksisterer må all tjenestehandling vurderes i tråd med grunnprinsippene for utøvelse av politimyndighet. Dersom tiltak eller inngrep er i strid med disse prinsippene vil de lett kunne danne grunnlag for straff etter strl § 325. Disse grunnprinsippene er allmenngyldige og kommer i utgangspunktet til anvendelse uavhengig av de konkrete hjemmelsgrunnlag og særegne saksområder. Prinsippene kalles gjerne for polisiære grunnnormer, eller normer for god politiskikk⁴² og de fleste av dem kommer til uttrykk i pl § 6 og pi § 3-1.

Prinsippene kan kort oppsummeres som behovsprinsippet, proporsjonalitetsprinsippet, likebehandlingsprinsippet, saklighetsprinsippet, effektivitetsprinsippet, opportunitetsprinsippet, prioriteringsprinsippet og prinsippet om hensyntagen til personvern og menneskerettigheter.

Likebehandlingsprinsippet og saklighetsprinsippet er gyldige for all offentlig myndighetsutøvelse, de gjelder altså like mye for politiet som forvaltningen for øvrig. Heri ligger et krav om at like tilfeller skal behandles likt og man skal søke å unngå diskriminering. Myndighetsutøvelsen skal være upartisk, objektiv og saklig – det skal ikke legges vekt på utenforliggende og usaklige hensyn. Kjernen her er å skulle forhindre vilkårlige og tilfeldige avgjørelser og således bygge opp under politiets forutsigbarhet.

Behovsprinsippet krever at et tiltak må være nødvendig, eller til vesentlig lette i tjenesten, og det kan kun settes i verk der det er det eneste hensiktsmessige eller lempeligere tiltak forgjeves er forsøkt. Dette henger naturlig sammen med

---

⁴² Auglend, *Politirett* (2004) s. 409-426

proporsjonalitetsprinsippet som oppstiller et krav om forholdsmessighet mellom mål og middel. Nyten eller den oppnådde fordel av et tiltak må overveie skaden eller ulempen dette medfører.

Effektivitetsprinsippet henger klart sammen med de ovennevnte prinsipper og innebærer at mest mulig skal søkes oppnådd med minst mulig innsats og omkostninger. Dette prinsippet har da sine administrative og økonomiske sider i henhold til prioritering av ressurser, men ikke minst i henhold til den prinsipielle forankringen i hensynet til borgernes rettssikkerhet og rettsvern.

Opportunitetsprinsippet består i at det er det offentlige organet som selv kan avgjøre om, og på hvilken måte den skal utføre tjenestehandlingen når de rettslige forutsetningene for øvrig er oppfylt. I forhold til straffesaksområdet gir dette seg blant annet utslag i at det ikke foreligger noen absolutt påtaleplikt selv om straffbarhetsvilkårene allikevel er til stede, adgangen til å gi påtaleunntatelse etter straffeloven §§ 69 og 70 er eksempler på dette. Dette opportunitetsprinsippet gjelder naturligvis ikke der man mottar anmeldelser fra publikum og fornærmede, her er utgangspunktet at politiet er pliktige å ta imot alle anmeldelser uavhengig om de er skriftlige eller muntlige. At ikke alle anmeldelser etterforskes henger gjerne sammen med ressursmangel, men i forhold til hvilke saker som skal prioriteres og etterforskes utformer Riksadvokaten årlige rundskriv med retningslinjer som det kan føre til straffansvar å bryte med.

Politi-loven gjelder etter § 3 med de begrensninger som følger av folkeretten, noe som også går igjen i politiinstruksen der tjenesteutøvelsen skal være basert på respekt for menneskerettighetene og enkeltmenneskers verdighet. Dette er prinsippet om hensyntagen til menneskerettigheter og personvern.

Alle disse prinsippene er noe vagt formulert, skjønnsmessige og situasjonsbetingede,

men utgjør momenter i den løpende vurderingen en polititjenestemann kontinuerlig må gjøre. Derfor er det viktig at tjenestemenn bruker et faglig og reflektert skjønn for å velge den mest egnede fremgangsmåte for løsning av sitt tjenesteoppdrag. Selv om skjønnsutøvelsen hviler på en objektiv norm, er tjenestemannens rent subjektive vurdering av forsvarlig og nødvendig ivaretatt i forhold til at tjenestemannen trenger et visst spillerom ved valg av metode. Men rammevilkåret for skjønn settes i forhold til inngrepet – desto større inngrep, jo mindre rom for skjønn.

1.6 Strafferettslig kontroll med politi og påtalemyndighet

1.6.1 Tidligere SEFO - nå Spesialenheten for politisaker

SEFO, Det særskilte etterforskningsorgan ble opprettet i 1988, og skulle avvikle den tidligere ordningen der politiet etterforsket sine egne ved anmeldelser for ulovlig maktbruk. Bakgrunnen for opprettelsen var Politirulleutvalgets arbeid på tidlig 1980-tallet og Ot.prp.nr. 13 (1986-87)⁴³. Formålet skulle være å opptre som et uavhengig organ som skulle jobbe effektivt og objektivt i etterforskningen av saker der ansatte i politi og påtalemyndighet hadde begått straffbare handlinger i tjenesten. SEFO representerte en nyvinning da det ikke tidligere hadde eksistert noe slikt særorgan eller annen form for spesiell ordning eller saksbehandlingsinstruks for denne type saker.

SEFO ble ingen umiddelbar suksess og de møtte mye kritikk blant annet i pressen på bakgrunn av sin sammensetning. Opprinnelig bestod SEFO av et organ i hvert statsadvokatdistrikt, der Oslo statsadvokatdistrikt hadde tre organer. Organene var bygget opp med en leder med en kompetanse tilsvarende en Høyesterettsdommer, en strafferettsadvokat samt et medlem med erfaring som politietterforsker. Denne sammensetningen representerte ikke den nødvendige avstanden mellom SEFO medlemmene og de som ble satt under etterforskning, da flere av medlemmene i SEFO hadde bakgrunn både fra politiet og det faktum at de brukte tjenestegjørende politimenn i sin etterforskning. Ordningen ble møtt med kritikk og manglende publikumstillit.

Denne kritikken ble tatt alvorlig og Riksadvokaten opprettet i samarbeid med Justisdepartementet en arbeidsgruppe i 2000 som skulle vurdere kvaliteten på SEFOs etterforskning, publikums tillit til organet, samt foreslå nødvendige tiltak. Gruppen ble kalt "Rønneberg-utvalget", og de la frem sin rapport 20. desember 2001⁴⁴. Denne rapporten har vært et avgjørende bidrag for flere av de organisatoriske endringer som

---

⁴³ Rønnebergrapporten 2001, kap. 2.1

⁴⁴ Rønnebergrapporten 2001

siden ble vedtatt. SEFO ble på bakgrunn av Ot.prp. nr. 96 (2002-2003)⁴⁵ i 2005 erstattet av Spesialenheten for politisaker, som med dette ble opprettet med hjemmel i straffeprosessloven § 67, 6. ledd jfr. Påtaleinstruksen⁴⁶ kapittel 34. Ønsket med denne omorganiseringen var å nok en gang sikre organets uavhengighet ved at etterforskerne er ansatt i en organisasjon adskilt fra politiet, departementet uttrykte dette slik i Ot.prp. nr. 96:

”...forventes å gi et godt grunnlag for å ivareta de prinsipper som bør ligge til grunn for slik etterforskning. Den vil etter departementets mening bidra til en rettssikker og mer ensartet behandling av dem som vil anmelde ansatte i politiet eller påtalemyndigheten. Tilsvarende vil den bidra til en rettssikker behandling av ansatte i politiet eller påtalemyndigheten som blir beskyldt for straffbare handlinger. Ordningen vil sikre høy faglig kompetanse hos dem som skal utføre etterforskningen. Videre vil en slik ordning gi større uavhengighet for organet som skal lede etterforskningen og avgjøre påtalespørsmålet. Den vil også gi organisatorisk avstand mellom etterforsker og anmeldt embets- eller tjenestemann. Økt publikumstilgjengelighet og bedre informasjonsformidling vil også gi publikum bedret innsikt i og kontroll med behandlingen og resultatet av etterforskningen. Dette er viktig for organets legitimitet.”⁴⁷

1.6.2 Sammensetning og myndighet

Spesialenheten er bygget opp av en leder, Sjef for Spesialenheten med ansvar for de tre etterforskningsregioner. Disse etterforskningsavdelingene ledes av en advokat på verv og består for øvrig av en etterforskningsleder, tre spesialetterforskere og to privatpraktiserende advokater på verv, med unntak av regionen Øst-Norge, Hamar og Oslo som har en leder, to etterforskningsledere, åtte spesialetterforskere og fire privatpraktiserende advokater på verv, da saksmengden i denne regionen erfaringsmessig er størst. Region Vest-Norge, Bergen har imidlertid også en psykolog

---

⁴⁵ Ot.prp. nr. 96 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeprosessloven

⁴⁶ Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten (Påtaleinstruksen) av 28. juni 1985 nr. 1679

⁴⁷ Ot.prp. nr. 96 (2002-2003), s.25

på verv.

Da denne ordningen innebærer færre regioner enn ordningen var under SEFO har tanken vært at det skal være lettere å samkjøre praksisen i de forskjellige regionene, for slik å kunne styrke publikums tillit. Spesialenheten er administrativt underlagt Sivilavdelingen i Justisdepartementet, og faglig underlagt Riksadvokaten. Dette medfører at Riksadvokaten har instruksjonsmyndighet og behandler eventuelle klager på enhetens avgjørelser.

I arbeidet med å komme frem til en organisering som skulle sikre Spesialenhetens uavhengighet måtte departementet avveie hensynet til allmennhetens tillit til at tjenestegjørende politimenn ikke måtte rekrutteres til de regionale stillinger, samtidig som hensynet til den politifaglige kompetansen talte for at nettopp slik rekruttering burde finne sted. Resultatet ble en karantenetid på to år for de som ble ansatt på verv, men ingen karantenetid for de fast ansatte, man kan derfor si at departementet la avgjørende vekt på de politifaglige hensyn.⁴⁸

1.6.3 Etterforskningen – silingen og grensen mot henleggelse

Spesialenheten skal bare etterforske saker som angår straffbare handlinger foretatt i tjenesten, men grensen mellom anmeldelser av påståtte straffbare handlinger og det som i realiteten er klager over kritikkverdige ikke-straffbare forhold kan undertiden by på vansker. Riksadvokaten har derfor i Rundskriv av 06.09.2006⁴⁹ gitt retningslinjer for blant annet Spesialenhetens virkeområde og delegasjon av påtalemyndighet. Av rundskrivet fremgår det at det er avsenders pretensjon som vil være avgjørende for en eventuell etterforskning:

”Den som mottar en slik henvendelse (vanligvis en politimester eller Spesialenheten) skal anmode om at vedkommende klargjør sin henvendelse.

---

⁴⁸ Ot.prp. nr. 96 (2002 – 2003) s. 30-31

⁴⁹ RA – 2006-3

Fastholder anmelderen at han mener at det er begått et straffbart forhold i tjenesten, må saken behandles i det strafferettslige sporet av Spesialenheten.»⁵⁰

Spesialenheten skal etter straffeprosesslovens § 224 påbegynne etterforskning dersom det er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger et straffbart forhold. Da det som tidligere nevnt har vist seg at det er anmelderens pretensjon som er det avgjørende i denne vurderingen medfører dette at mange saker som heller skulle ha vært behandlet som klagesaker ender med henleggelse etter innstilling fra Spesialenheten.⁵¹ Dette medfører at det - blant de sakene som henlegges på bakgrunn av at det ikke finnes bevist noe straffbart - finnes flere forhold som burde hatt en nærmere gjennomgang fra et ikke-strafferettslig perspektiv. Årsrapporten for 2009⁵² viser at det av totalt 1377 behandlede anmeldelser, bare endte med positiv påtaleavgjørelse i 71 av disse sakene, videre viser rapporten at det er en relativt høy henleggelsesprosent – 32 % for 2009 mot 39 % for 2008.

Det er Sjefen for Spesialenheten som har den endelige påtalekompetanse og som må fatte den endelige avgjørelse i alle saker. Avgjørelsen fattes imidlertid på bakgrunn av den etterforskning og innstilling som er utarbeidet av de regionale enhetene jfr. påtaleinstruksen § 34-7.

Som nevnt under pkt 1.6.2 er det Riksadvokaten som er klageorgan for beslutninger fattet av Spesialenheten, hvilket er i overensstemmelse med bestemmelsene i straffeprosessloven § 59a jfr. påtaleinstruksen § 34-8.

1.6.4 Kritikk

Både SEFO og nå Spesialenheten for Politisaker har blitt møtt med kritiske røster i blant annet media. Særlig under ordningen med SEFO var det mye kritikk i forbindelse med det mange anså for å være manglende avstand mellom organet som skulle

---

⁵⁰ RA – 2006-3, IV pkt. 1.2

⁵¹ Rønneberg rapporten 2001, s. 50

⁵² Årsrapport for Spesialenheten 2009

etterforskes og SEFO, at man i realitet etterforsket sine egne, noe som ikke var forenlig med målsetning SEFO hadde. Dette var noe av hovedgrunnen til at man skapte Spesialenheten for Politisaker, men det kan fortsatt stilles spørsmålstegn ved om Spesialenheten har oppnådd den nødvendige distanse da de fortsatt har mange tjenestemenn i sine stillinger, se nærmere pkt 1.6.2.

Spesialenheten har videre blitt kritisert for at for få saker ender med straffereaksjon, men her er det flere faktorer som kan spille inn. Spesialenheten må som bemerket under pkt 1.6.3 legge avgjørende vekt på anmelders pretensjon i henhold til om en sak skal etterforskes, her kan det være et relativt vidt sprik i forhold til i hvilken grad anmelder har forstått hvilke fullmakter politiet faktisk besitter i utførelse av sin tjeneste. Politiets arbeid innebærer en rekke skjønnsmessige situasjonsbestemte avgjørelser som gir dem et visst handlingsrom under utførelsen av tjenestehandlinger. Videre avslører årsrapporten for 2009⁵³ at det er flere anmeldelser der anmelder tydelig har til formål å hindre politiets arbeid i en pågående etterforskning.

Spesialenheten er som SEFO kritisert for sin manglende uavhengighet i forhold til politiet, noe som også var til vurdering i arbeidet med etableringen av Spesialenheten. Spesialenheten selv mener at de kan avbøte noe av denne kritikken ved en mest mulig åpen og publikumsvennlig profil. De legger avgjørende vekt på et grundig saksbehandlingsarbeide og grunngir alle innstillinger og vedtak som fattes.

Rønnebergutvalget⁵⁴ foreslo at det burde opprettes et eget klage- og tilsynsorgan for politi- og påtalemyndigheten, noe som er fulgt opp i Ot.prp. nr. 96⁵⁵:

”Dagens system kan gi feil signaler i den forstand at en henleggelse lett vil oppfattes som at det ikke har vært noe å bemerke til politiets eller påtalemyndighetens opptreden. Dette til tross for at henleggelsen kun er uttrykk

---

⁵³ Årsrapport for Spesialenheten 2009

⁵⁴ Rønneberg rapporten 2001

⁵⁵ Ot.prp. nr. 96 (2002-2003) Om endringer i straffeprosessloven s. 37

for at det ikke er grunnlag for å reagere eller etterforske nærmere med henblikk på en straffereaksjon.

Departementet vil arbeide videre med forslaget fra utvalget for så vidt gjelder spørsmålet om opprettelse av et eget klageorgan for behandling av klager mot politiet.”

Dette arbeidet ble videreført og fikk tilslutning av Justikomiteen i Innst.O.nr. 15:

”Etter komiteens oppfatning er det viktig at klager på urettmessig opptreden mot ansatte i politi- og påtalemyndighet får en mer grundig behandling enn tilfellet er i dag. Dette er ikke minst viktig for å bevare tilliten til etaten hos befolkningen.

Komiteen ønsker derfor å gjøre det lettere å behandle klager på politiets og påtalemyndighetens tjenesteutøvelse. Det er i bakgrunnen for proposisjonen kommet fram at nærmere 30 % av de anmeldelsene som inngis til SEFO, i realiteten er klager over kritikkverdige, men ikke straffbare forhold begått av politiet. Sakene blir av den grunn ofte henlagt uten nærmere etterforskning. Komiteen anser dette som svært uheldig i forhold til allmennhetens tillit til politi og påtalemyndighet.

Komiteen understreker at det er ønskelig med en størst mulig forvaltningsmessig sluttbehandling av klager, og at politimestrenes arbeidsgiveransvar må fremheves i denne sammenheng. Man har størst mulighet for å følge opp og endre kritikkverdige forhold ved en slik ordning.”⁵⁶

Det ble deretter gjort en utredning av spørsmålet om hvordan denne klageordning best skulle organiseres, og på bakgrunn av høringsuttalelsene som fulgte fastsatte Justisdepartementet ”Instruks for behandling av henvendelser om kritikkverdige forhold utført i tjeneste i politi- og lensmannsetaten” av 21. november 2005, instruksjonen trådte i kraft 16. januar 2006.

---

⁵⁶ Innst.O.nr. 15 (2003-2004), pkt. 7

Med denne instruksen sitter vi i dag med et tosporssystem, der man har rendyrket anmeldelsessporet og klagesporet, og i samvirket av disse spor er det av særlig betydning med vurderingen av pretensjonen som er omtalt tidligere under pkt. 1.6.3.

Selv om denne organisering skulle sørge for at flest mulige saker fikk den mest hensiktsmessige reaksjonsform, og på denne måten bidra til å underbygge politiets publikumstillit, er tilliten fortsatt variabel. Dette er understreket blant annet i NOU:12 2009⁵⁷, s. 12:

”Utvalget har derfor gjennomført en egen undersøkelse om tilliten til kontrollmekanismer for politiet. Undersøkelsen viser at publikums klage- og anmeldelsestilbøyelighet er stor, men tilliten til at man vil få rettferdig behandling ved en klage eller anmeldelse er mindre. Bare 52,3 % trodde de ville få rettferdig behandling hvis de klaget på politiet. Det var 56,2 % som trodde de ville få rettferdig behandling hvis de anmeldte politiet. Undersøkelsen er et tydelig signal om publikumsrapportert usikkerhet og dermed tillitsrisiko.”

Spesialenheten er også kritisert for lang saksbehandlingstid, noe som svekker prinsippet om effektivitet. Dette har negative aspekter både for ressursmessige betraktninger av de økonomiske omkostninger, men kanskje viktigere i forhold til anmelders påvente av svar, og polititjenestemannen som har en sak mot seg. En sak som i blir ”hengende uavklart” i mediebildet er belastende både for offentligheten og ikke minst Spesialenhetens omdømme. Det er imidlertid verdt å bemerke at saksbehandlingstiden var på vei nedover, da den fra 2006 lå på 296 dager (9,7 måneder)⁵⁸ til den i 2008 lå på 153 dager (5 måneder), mens den i 2009 var oppe på 214 dager (7 måneder)⁵⁹. Spesialenheten har et mål om ikke å overskride en saksbehandlingstid på 150 dager, noe den ligger et stykke unna foreløpig. Dette er også bemerket i NOU:12 2009:

”Samtidig er det viktig å være klar over at Spesialenheten fremdeles befinner

---

⁵⁷ NOU:12 2009 ”Et ansvarlig politi”

⁵⁸ Spesialenhetens årsrapport 2008

⁵⁹ Spesialenhetens årsrapport 2009

seg i en sårbar situasjon når det gjelder å holde egne mål på saksbehandlingstid... Utvalget oppsummerer at problemet med for lang saksbehandlingstid ikke er varig løst.”⁶⁰

---

⁶⁰ NOU:12 2009 ”Et ansvarlig politi”, s. 75

2 Den spesielle del

2.1 Straffeloven § 325, 1. ledd nr. 1

2.1.1 Straffeloven § 325 – ordlyden

Den presise ordlyden av straffelovens § 325 har som tidligere nevnt under pkt. 1.2.1 blitt beholdt uforandret siden lovens vedtagelse i 1902, og lyder som følger;

”§ 325 Med Bøder straffes den Embeds- eller Bestillingsmand, der

1. viser grov Uforstand i Tjenesten, eller
2. foretager nogen Handling, der paa Grund af hans Stilling er ham forbudt, eller
3. under Udførelse av offentlig Tjeneste gjør sig skyldig i utilbørlig Optræden mod nogen, eller
4. i Anledning af Tjenesten gjør sig skyldig i utilbørlig Optræden mod foresatte eller underordnede, eller
5. udenfor Tjenesten udviser et Forhold, som gjør ham uværdig til eller virker nedbrydende paa den for Stillingen fornødne Tillid eller Agtelse.

I Gjentakelsestilfælde eller under særdeles skjærpene Omstændigheder kan Straf af Tjenestens Tab anvendes.”

Det er denne som vil utgjøre utgangspunktet for den videre tolkning og presisering av regelens omfang.

2.1.2 ”I tjenesten – den konkrete vurderingen”

Dersom det skal være aktuelt å statuere straffansvar etter strl § 325 er det et grunnvilkår at handlingen må være utført ”i tjenesten”, dette er naturligvis også et vilkår for at

Spesialenheten for Politisaker skal etterforske saken⁶¹. Den naturlige forståelse av ordlyden tilsier en handling foretatt av en tjenestemann mens han utfører sine tjenestelige plikter. Akkurat når dette er tilfelle vil undertiden kunne by på problemer og en sammensatt vurdering av den konkrete situasjonen vil være påkrevd.

Denne konkrete vurdering vil være knyttet opp til hvilken personkrets som kan bli ansvarlig etter bestemmelsen, dernest er det påkrevd å klarlegge hva som skal kvalifisere som tjenestehandling

Den nærmere personelle avgrensningen for begrepet offentlig tjenestemann er nærmere drøftet under pkt. 1.1.2, men kan oppsummeres med at strl § 325 rammer ulike handlinger begått av embets- eller bestillingsmenn. Bestemmelsen gjelder ikke ombudsmenn, det vil si offentlige tillitsverv som man velges eller utpekes til og som man har plikt til å ta imot, som stortingsrepresentant og lekdommer. Alle andre offentlige tjenestemenn er omfattet av § 325. Den alminnelige politimyndigheten følger vedkommende tjenestemann så lenge denne innehar stillingen, dette er nærmere omtalt over i pkt. 1.5.2.

Det avgjørende for om en handling er begått i tjenesten er at den må være å anse som en tjenestehandling. Her må man se hen til hvor nær sammenheng det er mellom en handling og de plikter en tjenestemann er pålagt, denne nærheten må vurderes gjennom en tolkning av lovverket, arbeidsavtale og praksis på det generelle tjenesteområdet.

Hagerup skriver:

”Under offentlig tjeneste er handlingen kun utført, naar tjenestemanden da udførte en tjenesteforretning (...) det er ikke nok, at han f. ex. befandt sig paa reise for at udføre forretningen. Heller ikke rammes enhver paa tjenestemandens kontor udvist opførsel av nærværende bestemmelse, naar den ikke staar i forbindelse med nogen tjenstlig expedition eller forhandling om

---

⁶¹ Se Påtaleinstruksen § 34-1, 1. punktum

tjenesteanliggende.”⁶²

I vurderingen av hva som kan kategoriseres som en tjenestehandling vil det derfor være relevant å se hen til om vedkommende har utført oppgaver denne er legitimert til i kraft av sin stilling, og ikke minst om handlingen er et utslag av funksjoner knyttet til stillingen. Det er imidlertid ikke et avgjørende moment for om en handling er foretatt i tjenesten at den er foretatt på arbeidsplassen eller i tjenestetiden. Det kan tenkes tilfeller der tjenestemannen med rette opptrer som tjenestemann utenfor tjenestetiden og utenfor arbeidsplassen, dette er omtalt under pkt. 1.5.2. Videre er det ikke tilstrekkelig at handlingen finner sted i tjenestemannens ordinære arbeidstid dersom den ikke samtidig har den påkrevde saklige tilknytningen til tjenesten. Her må det altså trekkes en sondring mellom situasjoner der den siktede har forsømt sine plikter og der denne har utført sine plikter på en uforsvarlig måte, hvoretter den første gruppen representerer klanderverdig forsømmelse av tjenesteplikter, men disse kvalifiserer ikke som grov uforstand i tjenesten.

Et meget brukt eksempel som kan tjene til illustrasjon kan hentes fra Rt 1983 s. 1357. Her var saken den at en lensmann var tiltalt for grov uforstand i tjenesten ved brudd på merverdiavgiftsloven og skatteloven, på bakgrunn av at vedkommende blant annet rettsstridig hadde forføyret over ca 140 000 kr fra blant annet tvangssalg. Dersom retten kunne finne at disse forhold kunne sies å ligge innenfor lensmannens tjeneste var det heller ikke tvilsomt at tiltalte hadde utvist grov uforstand i tjenesten. Høyesterett uttaler:

”... finner jeg at den vesentlige del av de oppdrag han med rette er straffedømt for, gjelder oppdrag han har fått og kunnet påta seg i egenskap av lensmann. Jeg finner derfor at han med rette er dømt for å ha utvist grov uforstand i tjenesten”

Den motsatte vurdering fant sted i Rt 1997s. 1819, her ble en mannlig lensmannsbetjent dømt for overtredelse av Vegtrafikkloven § 31, 1. ledd jfr. § 6, 2. ledd ved at han hadde

---

⁶² Hagerup, *Almindelig borgerlig straffelov* (1903) s. 288

kjørt i 130 km/t i en 80-sone, overtredelsen skjedde da lensmannsbetjenten var på vei hjem fra et kurs i tjenesten. Denne handlingen ble vurdert som perifer i forhold til hans funksjoner som lensmannsbetjent og handlingen kunne ikke anses for å være begått i tjenesten. Her uttaler førstvoterende:

” ...kan jeg ikke se at hastighetsovertredelsen er begått "i Tjenesten". Hva som er i tjenesten vil nok i en del tilfeller kunne være uklart og måtte bero på en sammensatt vurdering. Her har reisen til og fra Bergen vært uten annen tilknytning til arbeidet som lensmannsbetjent enn at domfelte var beordret til et tjenestekurs. Han hadde ingen oppdrag underveis. At han fikk lønn og diett under reisen, skyldes at han ikke kunne benytte tiden til egne formål. Bruken av tjenestebil var begrunnet i praktiske hensyn. Han kunne reist med kollektiv transport, men reisen ville da tatt vesentlig lenger tid. Sin egen bil var han av private grunner avskåret fra å disponere. At det var lensmannskontorets og ikke egen bil som ble benyttet, fremstår i forhold til fartsovertredelsen som en tilfeldighet. Samlet sett har fartsovertredelsen en så perifer tilknytning til domfeltes funksjoner som lensmannsbetjent, at den ikke kan anses begått i tjenesten. Dette støttes av en formålsbetraktning. Hensikten med en bestemmelse som straffeloven § 325 nr 1 er å bygge opp under at tjenestehandlinger skal utøves forsvarlig.”

2.1.3 Skyld

Det er vanlig praksis i norsk rett å skille mellom på den ene siden, det objektive gjerningsinnholdet i en handling, og på den andre siden den subjektive skyld som må dekke dette gjerningsinnholdet. Her skriver Andenæs:

”Uttrykket ”grov uforstand” dekker både de objektive og subjektive vilkår for straff. Loven gir ikke noen beskrivelse av hva det straffbare objektivt består i, bortsett fra at det må være et grovt avvik fra forsvarlig opptreden. I så fall vil i alminnelighet også de subjektive vilkår for straff være oppfylt, og i rettspraksis skjer det ingen særskilt drøftelse av de objektive og de subjektive

straffbarhetsvilkår.”⁶³

Gjerningsbeskrivelsen og skyldkravet er altså tett flettet sammen og det finnes ingen eksempler fra rettspraksis der skylden etter § 325 vurderes særskilt. Høyesterett vurderer kun om det foreligger grov uaktsomhet, og finner tiltalte skyldig dersom dette vurderingstemaet besvares bekreftende.

Jeg finner det allikevel fruktbart å først gjøre en relativt kort redegjørelse for selve skyldkravet for strl § 325, før jeg deretter i pkt 2.1.4 går videre med å drøfte det nærmere innhold av ”grov uforstand” uten å drøfte skylden separat, men denne behandlingen vil da inneholde momenter som vanligvis ville ligget til skyldvurderingen.

Det generelle utgangspunkt for skyldkravet i norsk strafferett er etter straffeloven § 40 et krav om forsett dersom ikke annet er uttrykkelig bestemt eller utvetydig forutsatt. Strl § 325 oppstiller ikke noe slikt unntak fra hovedregelen, og det ville være naturlig å konkludere med at skyldkravet på denne bakgrunn er forsett. Juridisk teori⁶⁴ og rettspraksis har imidlertid fastslått at skyldkravet etter § 325, nr 1 er grov uaktsomhet. Dette er uttalt i Rt 1997 s. 1819 (omtalt under pkt 2.1.2):

”Straffeloven § 325 nr 1 setter straff for den tjenestemann som utviser "grov Uforstand" i tjenesten. Lovens formulering viser at det ikke kreves forsett. Grov uaktsomhet vil være tilstrekkelig.”

Selv om Høyesterett med dette sier at det er tilstrekkelig med den grove uaktsomhet, er det ikke en nødvendig forutsetning. Det kan spørres om den strengere skyldform, altså den vanlig uaktsomhet også kan være grunnlag for å dømmes etter strl § 325, nr 1. Straffelovens kommentarutgave⁶⁵ setter likhetstegn mellom den grove uforstand og den grove uaktsomhet:

”Enkelte straffebed krever ikke uttrykkelig grov uaktsomhet, men bruker uttrykk som praktisk sett betyr det samme. Se f. eks § 325 første ledd nr. 1 som retter

---

⁶³ Andenæs *Alminnelig strafferett* (2004) s. 255

⁶⁴ Skeie II 1946 s. 483 og Kjerschow 1930 s. 783

⁶⁵ Bratholm/Matningsdal, *Straffeloven med kommentarer. Første del* (2003) s. 345

seg mot ”grov Uforstand” i offentlig tjeneste, jf. Rt 1986 s. 670”

På denne bakgrunn kan det konkluderes med at det er både en tilstrekkelig og nødvendig betingelse å ha utvist den grove uaktsomhet for å kunne dømmes etter strl § 325, 1. ledd nr. 1.

Straffeloven inneholder ingen legaldefinisjon av skyldformen uaktsomhet, og forsøk på å skulle definere begrepet i lovens tidligere forarbeider ble ikke endelig fulgt opp⁶⁶. Den nærmere definisjon og innholdsmessige avgrensning av uttrykket uaktsomhet har derfor vært overlatt til juridisk teori og rettspraksis.

Heller ikke begrepet ”grov uaktsomhet” er lovfestet, og grensedragningen for når denne skyldformen foreligger er også overlatt til rettspraksis.

I arbeidet med den nye Straffelov 2005⁶⁷ har Straffelovskommisjonen tatt utgangspunkt i den betydning av begrepet som er fastsatt gjennom rettpraksis og juridisk teori, og søkt å legaldefinere skyldformene uaktsomhet og grov uaktsomhet gjennom følgende ordlyd:

” § 23 Uaktsomhet

Den som handler i strid med kravet til forsvarlig opptreden på et område, og som ut fra sine personlige forutsetninger kan bebreides, er uaktsom.

Uaktsomheten er grov dersom handlingen er svært klanderverdig og det er grunnlag for sterk bebreidelse.”

2.1.4 Grov uforstand

2.1.4.1 Innledning

Straffeloven har ingen nærmere angivelse av hva som skal ligge i uttrykket ”grov

---

⁶⁶ NOU 1992: 23 Ny straffelov – alminnelige bestemmelser, s. 119

⁶⁷ Se særlig NOU 1992:23, s. 119 og NOU 2002:4, s. 226 og s. 476

uforstand”, det er altså overgitt til rettspraksis og juridisk teori å trekke den nærmere grense for straffbarhet. Det er alminnelig antatt at uttrykket representerer en ”rettslig standard”⁶⁸, altså en rettsregel som gir anvisning på vurderingsnormer utenfor seg selv. Dette gir en elastisk og dynamisk lovbestemmelse som kan tillegges ulikt meningsinnhold i takt med rettsutviklingen generelt. De rettslige standarder åpner for muligheten til å kriminalisere handlinger det ville være vanskelig å ramme med en rent uttømmende beskrivende definisjon. Det er ikke noe forbud mot bruk av rettslige standarder på strafferettens område, men man bør søke å gjøre bestemmelsene så klare og presise som anvendelsesområdet tillater, det er et poeng å være kritiske til bruken av rettslige standarder. Legalitetsprinsippet⁶⁹ setter et krav til en mest mulig presis og tydelig ordlyd i straffebed, men ved bruk av rettslige standarder som ”grov uforstand” blir grensen mellom det straffbare og det straffrie mer uklart. Mæland skriver:

”Prinsippet i Grl. § 96 tilsier at straffebedene søkes gitt en mest mulig presis avfatning. Jo mer konkret og klart avfattet reglene utformes, jo mer sikres hensynet til forutberegnelighet... Fra tid til annen har det blitt reist kritikk mot straffebed med slike vide og ”åpne” gjerningsbeskrivelser hensett til lovprinsippet. På flere områder er det imidlertid både nødvendig og hensynsmessig å bruke vage uttrykk og rettslige standarder i lovverket.”⁷⁰

2.1.4.2 Objektiv / subjektiv bedømmelse

Et prinsipielt viktig spørsmål i forbindelse med vurderingen av hvorvidt en tjenestemann har gjort seg skyldig i grov uforstand, er om denne skal dømmes etter de objektive krav stillingen medfører, eller de subjektive krav basert på vedkommendes personlige forutsetninger. Spørsmålet er av betydning for hvilke vurderingsmomenter som skal tas til betraktning for å konstatere uforstand. Praksis har ikke gitt ett entydig klart svar på spørsmålet og den juridiske teori trekker i flere retninger.

Skyldkravet etter strl § 325 er som tidligere nevnt den grove uaktsomhet, og det

---

⁶⁸ Auglend *Politirett* (2004) s. 1011

⁶⁹ Omtalt under pkt 1.5.1

⁷⁰ Mæland, *Innføring i alminnelig strafferett* (2004) s. 59

generelle strafferettslige utgangspunktet er en subjektiv uaktsomhetsvurdering⁷¹. Ved denne vurderingen dømmes vedkommende på bakgrunn av hans individuelle evner og personlige forutsetninger, og ikke på bakgrunn av gjennomsnittsnormen for aktsomhet. Her kan man altså kun dømmes dersom man personlig kan bebreides.

Den teoretiske diskusjonen dreier seg på denne bakgrunn om uttrykket ”grov uforstand” endrer grunnlaget vedkommende skal bedømmes etter, og således representerer et unntak fra det generelle utgangspunktet om den subjektive vurdering.

Andenæs argumenterer for at det ved vurderingen av den grove uforstand skal legges til grunn en objektiv norm, og mener å finne støtte for dette i bestemmelsens forarbeider:

”Lovgivers tanke må ha vært at den som frivillig overtar en stilling, dermed underkaster seg en objektiv bedømmelse av om han fyller de krav som stillingen medfører.”⁷²

Andenæs stiller seg således bak Hagerup som i sin tid også tok til orde for en objektiv bedømmelse av den grove uforstand:

”Den, der overtager et hverv eller en stilling eller et arbeide, som han ikke er voxen, kan derved have gjort seg skyldig i en uagtsomhet; og deri begrundes berettigelsen af under saadanne omstændigheder at straffe uforstand (jfr. 2det led af den foran citerede § 41i straffelovkommisionens udkast), medens en saadan ikke vil kunne straffes, hvor den er udvist under et hverv, som er vedkommende paalagt (jfr. strl. §325, som kun sætter straf for uforstand, udvist af embeds- og bestillingsmænd, og ikke medtager ombudsmænd)”⁷³

I en etterfølgende note bemerker Hagerup at denne objektive norm ikke lett lar seg forene med kravet om subjektiv skyld, dersom denne objektive norm betyr at selv en

---

⁷¹ Bratholm, *Strafferett og samfunn* (1980) s. 225

⁷² Andenæs, *Alminnelig strafferett* (2004) s. 255

⁷³ Hagerup, *Strafferettens almindelige del* (1911) s. 335-336

som ikke har vist den nødvendige subjektive skyld allikevel kan bli funnet skyldig.

Den motsatte oppfatning har også støtte blant flere forfattere, der de inntar den posisjon at det må legges til grunn en subjektiv uforstandsbedømmelse. Spesielt Kjerschow skriver om temaet:

””Vise grov uforstand” vil si grovt å undlate å bruke sin forstand. Dette forutsetter, at vedkommende er i besiddelse av forstand nok til å undgå å foreta en tjenestehandling, som må betegnes som grovt uforstandig. Må det antas at hans forstand overhodet ikke strekker til i så henseende, kan han ikke straffes. Å straffe en sådan person for å ha vist grov uforstand i tjenesten vilde i virkeligheten være å straffe ham, fordi naturen ikke har utrustet ham med den forstand, som tjenestens varetagelse krever.”⁷⁴

Skeie stiller seg bak Kjerschow sine standpunkt og stiller videre et spørsmålstegn ved hvorfor personer med tillitsverv er unntatt fra bestemmelsen⁷⁵. Han mener det ikke er noen grunn til å skulle unnta disse ombudsmenn da de uansett må vurderes på bakgrunn av sine subjektive forutsetninger, dette er det motsatte standpunkt av hva Andenæs hevder.

På denne bakgrunn er det tydelig at teoretikerne er splittet og uenige om hvilken norm det er som skal legges til grunn. Dessverre er også den største del av litteratur på området relativt gammel, og den nyere litteratur bruker kun henvisninger til den eldre. Andenæs erkjenner at spørsmålet er uklart, og heller ikke rettspraksis har tatt noe klart og entydig standpunkt til problemstillingen. Med denne relativt uavklarte rettstilstanden kan det være naturlig å se hen til at reelle hensyn veier i retning av å vise forsiktighet med å skulle akseptere utstrakt bruk av individuelle unnskyldningsgrunner. Hensynene bak § 325 tilsier at tjenestehandlinger skal utøves forsvarlig, derfor kan behovet for publikumstilliten til den offentlige tjenestemann begrunne at det stilles høye krav til den

---

⁷⁴ Kjerschow, *Almindelig borgerlig straffelov* (1930) s. 781

⁷⁵ Skeie, *Den norske strafferett. Annet bind* (1946) s. 481

enkelte tjenestemann.

2.1.4.3 *Den grove uforstand / kvalifikasjonskriteriet*

Det er en klar forutsetning for straff etter strl § 325 at den tiltalte tjenestemann har utvist en handling eller handlingsunnlattelse som strider mot normen for forstandig opptreden. Akkurat hva denne normen for forstand skal ta utgangspunkt i er som drøftet ovenfor ikke helt avklart, men i lovforarbeidene av 1896 forutsettes det en viss subjektivitet i fastsettingen av normen, der det må kunne tas høyde for meningsforskjeller:

”Tillige maa det fremhæves, at det selvfølgelig vilde være i høi Grad uforstandigt at karakterisere som Uforstand enhver Dom eller Afgjørelse, som man for sit Vedkommende anser for utvilsomt eller endog aabenbart uriktig, al den Stund Erfaringen noksom viser, at der er et vidt Felt, hvor Meningerne selv mellem Mænd, der gjensidig maa anerkjende hverandres Forstandighet, kan staa skarpt mod hverandre.”⁷⁶

Siden den tid da disse uttalelser ble avgitt har det utviklet seg standarder for forsvarlig opptreden på de aller fleste områder, disse normene varierer alt avhengig av hvilket livsområde de refererer seg til. Der det er etablert slike faglige standarder bør en naturlig nok ta legge disse til grunn som den objektive norm for en vurdering av uforstand.

For straffeloven § 325 sin del er det et krav at uforstanden er grov, det er ikke tilstrekkelig at tjenestemannen har handlet i strid med normen for forsvarlig opptreden – overtredelsen må være av en viss alvorlighet. Høyesterett har lagt seg på en høy terskel for forståelsen av hva som skal kvalifisere som ”grov uforstand”, og den første dommen som knesatte dette ”kvalifikasjonskriteriet” var Rt 1986 s. 670. Denne saken gjaldt en

---

⁷⁶ Straffelovkommissjonens Udkast til Lov om civile og geistlige Embeds- og Bestllingsmænds Disciplinærforseelser og Afskedigelse med motiver (1896), s. 15

lensmannsbetjent som hadde satt en person i drukkenskapsarresten etter å ha funnet vedkommende liggende i gaten. Personen stinket alkohol, hadde et sår i ansiktet, men var umulig å komme i kontakt med. Senere viser det seg at vedkommende hadde brudd på hodeskallen etter å ha vært utsatt for ran, og lensmannsbetjenten ble i lagmannsretten dømt for grov uforstand i tjenesten da han ikke hadde tilkalt lege på et tidligere tidspunkt. Dommen ble opphevet av Høyesterett på bakgrunn av mangelfulle domsgrunner, og de uttalte at det i begrepet ”grov uforstand” måtte ligge:

”en kvalifisert klanderverdig opptreden som foranlediger sterke bebreidelser for mangel på aktsomhet.”

Dette uttrykket var hentet fra Rt 1970 s. 123 der temaet var en liknende bestemmelse som omhandlet ”grov uaktsomhet”, og med dette satte Høyesterett likhetstegn mellom den grove uaktsomhet og den grove uforstand.

2.1.4.4 Normen for forstandig opptreden / momenter i helhetsvurderingen

For å kunne avgjøre om det er begått grov uforstand i tjenesten er det påkrevd at man først har klarlagt hva den forstandige opptreden i det konkrete tilfelle ville vært. Først på denne bakgrunn er det mulig å avgjøre om den foreliggende tjenestehandling utgjør det nødvendige avvik og således kvalifiserer som grov uforstand. Det er ikke lett å si noe generelt om hva denne normen består av, dette fordi den kan komme til uttrykk i en rekke forskjelligartede kilder som henger sammen med at § 325 er ment å favne en rekke forskjellige situasjoner.

Normen man må benytte for å klarlegge hva man skal kunne forvente av polititjenestemenn vil i flere tilfeller være strengere enn forventningene til ”den vanlige mannen i gata” – noe som har en naturlig sammenheng med polititjenestemennenes utdanning og erfaring. Motsatt er polititjenestemenn også innrømmet en videre ramme i forhold hva de kan tillate seg, deres adgang til bruk av makt er et slikt eksempel.

Jeg skal i det videre forsøke å trekke frem viktige vurderingsmomenter som vil inngå i

den helhetsvurdering som er påkrevd for å avgjøre grensene for hva som skal kvalifisere som grov uforstand. Jeg vil også trekke frem praksis der det er relevant for å belyse enkelte typetilfeller.

Det tidligere omtalte legalitetsprinsippet setter en av de klareste skranker for konstatering av grov uforstand, da brudd i tilknytning til dette regnes som mer straffverdig enn brudd på for eksempel en tjenstemanns skjønnsutøvelse. Denne sondringen må sees på bakgrunn av at det gjerne stilles strenge krav til en tjenstemanns kompetanse og vurderingsevne. Der denne bryter de klare lovregler er dette mer alvorlig enn der tjenstemannen i en presset situasjon må gjøre en rask beslutning, han må i siste tilfelle innrømmes en viss feilmargin som bør være rommeligere enn ved de tilfeller som er klart lovregulerte.

Der det dreier seg om et brudd på lovregler er det av betydning hvor tydelige og klare lovbestemmelsene er i forhold til tjenstemannens opptreden. Jo større inngrepet er i den enkeltes rettsfære, desto strengere er rammevilkårene. Dette betyr at der det dreier seg om tilsidesettelse av klare, allment kjente og velbegrunnede kompetanseregler i straffeloven vil det levnes mindre rom for unntak enn der hvor det dreier seg om brudd på lokale, uklare og lite tilgjengelige instruksjer. Den åpenbart ulovlige handling vil alltid være kvalifisert klanderverdig.⁷⁷ I tidligere omtalte Rt 1995 s. 20⁷⁸ uttaler Høyesterett:

”Med hensyn til spørsmålet om lovligheten av tvangsmedisinering, finner jeg grunn til å legge til: Jeg har forståelse for at polititjenestemenn kan ha en meget vanskelig og utakknemlig jobb ved uttransportering. Jeg ser heller ikke bort fra at det kan være situasjoner hvor uttransport ikke lar seg gjennomføre uten tvangsmedisinering. Om situasjonen skulle være så vanskelig, kan det imidlertid i seg selv - som påpekt - ikke gjøre medisineren lovlig. Dersom det skal åpnes for tvangsmedisinering for å få gjennomført særlig vanskelige

---

⁷⁷ RT 1995 s. 1025

⁷⁸ Se under pkt 1.5.2

uttransporter, må det være opp til lovgiver å beslutte dette. Inntil hjemmel eventuelt gis, kan slik tvangsmedisinering ikke foretas.”

Tjenestemannen handlet her uten hjemmel og inngrepet var så integritetskrenkende at dette ikke kunne foretas uten en lovhjemmel. Dette måtte tjenestemannen være klar over, og overtredelsen var av så vidt alvorlig karakter at dette måtte betraktes som grov uforstand i tjenesten.

Ofte er situasjonen den at en anmeldelse av grov uforstand også inkluderer mulige brudd på andre straffebestemmelser. Spørsmålet om disse bestemmelsene da kan anvendes i konkurrans med den grove uforstand vil i de fleste tilfeller måtte besvares bekreftende, selv om det vil være avhengig av de aktuelle bestemmelser om brudd på disse også vil utgjøre grov uforstand i tjenesten.

Et eksempel kan hentes fra Rt 1996 s. 1533, her hadde en politioverkonstabel avgitt rapport til Justisdepartementet om forhold vedrørende pågrepelse av en person som hadde oppholdt seg i kirkeasyl, uten å nevne i rapporten at han hadde oppholdt seg i politihuset vedkommende natt etter å være tipset. Politimannen fortiet disse opplysningene i rapporten for å beskytte asylantens tidligere kone mot represalier. Dette mente ikke lagmannsretten⁷⁹ kunne unnskyldte de uriktige rapportene:

”Eventuell praksis i politiet om ikke å røpe kilder, kan ikke få betydning i denne forbindelse fordi en slik praksis ikke kan gi grunn til en oppfatning om å kunne gi usanne rapportopplysninger om at det ikke foreligger kildeinformasjon... Viktigheten av å kunne stole på offentlige tjenestemenns erklæringer i en bevissituasjon medfører at det ikke foreligger noen betydelig interesseovervekt for den omstendighet at B ville kunne få kjennskap til rapporten og derved slutte seg til at hans tidligere hustru sto bak pågripelsen med fare for en gjengjeldelseshandling mot henne... Lagmannsretten finner enstemmig at tiltalte etter dette har utvist en slik kvalifisert klandreverdigg opptreden at han rammes

---

⁷⁹ LB-1995-839

av strl § 325 første ledd nr 1.”

Denne vurderingen sluttet Høyesterett seg til:

”Domfelte hevder videre at lagmannsretten har lagt en for streng norm til grunn ved anvendelsen av straffeloven § 325 om grov uforstand i tjenesten. Heller ikke dette er jeg enig i.”

Tjenestemannen ble idømt betinget fengsel i 30 dager for overtredelse av både strl § 120 og § 325 nr 1.

Det er ofte slik at saker der man må vurdere § 325 behandler spørsmålet om det er handlet i tråd med instruks, interne retningslinjer eller andre direktiver. En noe oppsiktsvekkende sak som kan illustrere dette hentes fra Rt 1993 s. 1025, hvor to politimenn ved Trondheim politikammer foretar en ransaking av en bil på jakt etter narkotika. Ransakingen oppfylte ikke vilkårene i straffeprosessloven § 198 nr. 3 da det ikke kunne sies å foreligge ”sterk mistanke”. På denne bakgrunn slo Høyesterett fast at:

”Så lenge det er tale om en åpenbart ulovlig ransaking som i dette tilfellet, vil det i utgangspunktet måtte legges til grunn at ransakingen er kvalifisert klanderverdig og derved utslag av grov uforstand i tjenesten.”

Det hadde imidlertid utviklet seg spesielle rutiner på området ved politidistriktet, der det skulle drives en offensiv forebyggende virksomhet. På denne bakgrunn fant Høyesterett det vanskelig å betegne de tiltalte handlinger som ”grov uforstand” i tjenesten da de hadde handlet i tråd med politimesterens direktiver.

”Når jeg likevel er kommet til at de tiltalte ikke har opptrådt kvalifisert klanderverdig, er det på bakgrunn av de rutiner som har utviklet seg ved Trondheim politikammer... Selv om de tiltalte her egentlig har foretatt en utillatelig feilvurdering av situasjonen, kan retten vanskelig karakterisere deres handlemåte som "grov uforstand i tjenesten" når de har opptrådt på en måte som er billiget og tilrådd av deres overordnede og blitt en del av den daglige rutine ved politikammeret.”

Med dette lot de lokale rutiner gå foran klare lovfestede prosessuelle regler, men det

bør nok vises forsiktighet med å la slike uheldige rutiner unnskyldes en ellers straffbar handling.

En annen sak som illustrerer vurderingen rundt brudd på interne retningslinjer er å finne i Rt 1993 s. 1021. Den konkrete saken her dreide seg om en arrestforvarer som ifølge tiltalen ikke utførte inspeksjoner av arrestantene slik som han skulle. En arrestant ble etter at arrestforvareren var avløst, funnet død på sin celle:

”Grunnen til at domfelte ikke foretok noen inspeksjon mellom kl 11.10 og det tidspunkt da han ble avløst var at han utførte andre arbeidsplikter. Han låste bl.a. ut en arrestant som skulle avhøres og satte inn en ny arrestant.

Statsadvokaten har understreket at ved slik kollisjon mellom arbeidsoppgaver, må inspeksjon av arrestantene prioriteres. Det er viktig av hensyn til deres sikkerhet. Jeg er enig i at plikten til inspeksjon og tilsyn overfor arrestantene er viktig. På den annen side fremgår det ikke av direktivet hvilke arbeidsplikter som skal prioriteres, og det er ingen opplysninger om praksis, muntlige instruksjoner m.v. om dette. Noen sterk bebreidelse mot arrestforvareren for at han under disse omstendigheter ikke fant å kunne inspisere ca kl 1140, da det var gått en halv time siden forrige inspeksjon, kan jeg ikke se det er grunnlag for.”

I denne saken konstateres brudd på flere av de pliktregler en arrestforvarer skal følge, men Høyesterett vek tilbake for å konstatere grov uforstand, da disse bruddene skyldtes at han var opptatt med å utføre andre tjenestepplikter. Retten fant derfor ikke grunnlag for å bebreide arrestforvareren i tilstrekkelig grad til at det kvalifiserte til ”grov uforstand.”

Et annet moment som ofte vektlegges er hvor god tid tjenestemannen har hatt til disposisjon ved utførelsen av tjenestehandlingen. Tidsaspektet gjør at der tjenestemannen har hatt god tid til å gjøre nøye overveielser levnes denne et mindre rom for feil i skjønnsutøvelsen, enn der tjenestemannen må gjøre raske beslutninger i

tidspressede situasjoner. Dette er betraktninger som også var relevante i tidligere omtalte Rt 1996 s. 1533:

”Han hadde således god tid til å overveie hvordan situasjonen burde håndteres dersom B skulle bli avlevert om natten. Da han fikk melding fra kriminalvakten og derfor kunne regne med at B var pågrepet, var det også tid til å vurdere hvordan han skulle reagere.”

Politiets tjenesteutøvelse kan være forbundet med fare og risiko, og de arbeider ofte under press. Dette betyr at der tjenestemennene stilles overfor situasjoner som er svært vanskelig å håndtere kan dette være en formildende omstendighet i uforstandsvurderingen. Aktsomhets- og forsvarlighetsvurderingen må foretas på bakgrunn av den konkrete situasjonen, hvilket betyr at dersom risikoen for skade er stor skjerpes kravene til aktsomhet. Det samme gjelder dersom man befinner seg på et slikt område at det er nærliggende fare for å skade noen, her vil kravene til tjenestemennenes opptreden kunne skjerpes. På denne bakgrunn trer det tydelig frem at politiet ofte vil være i situasjoner som stiller strenge krav til deres aktsomhetsplikt, slike typetilfeller inkluderer for eksempel utrykningskjøring og bruk og håndtering av tjenestevåpen.

I Rt 1991 s. 111 var saken den at en polititjenestemann skulle være eskorteleder for en usedvanlig bred og lang transport, en oppgave han ikke viste den tilstrekkelige omtanke og forsiktighet for. Transporten ble ledet på en vei der kjørefeltet innsnevret seg slik at transporten også opptok deler av motgående kjørefelt med det resultat at det oppstod kollisjon. I denne anledning kunne ikke tjenestemannen høres med at situasjonen var vanskelig, da han ikke hadde tatt de tilstrekkelige hensyn ved tjenesteutøvelsen:

”Domfeltes oppgave som eskorteleder, var å bringe transporten trygt fram til bestemmelsesstedet. Det framgår således av dispensasjonen at: "Politiet avgjør tidspunkt, kjørerute og skal følge transporten". Det framgår av byrettens beskrivelse at den aktuelle transport var et krevende oppdrag. Det er opplyst at en transport på 6, 20 m bredde er en usedvanlig bred transport. Hvorvidt domfeltes opptreden ved anledningen kan karakteriseres som grov uforstand i

tjenesten må bero på en totalvurdering på bakgrunn av de særlige krav som situasjonen innebar... Det må imidlertid likevel skje en selvstendig bedømmelse av domfeltes forhold, og jeg er enig med byretten i at den er så kvalifisert klanderverdig at den rammes av § 325.”

Polititjenestemannen ble idømt en bot på kr 5 000,- for grov uforstand i tjenesten.

Et saksforhold som var oppe i Oslo byrett 19. juni 1996 omhandlet en tjenestemann som var siktet for grov uforstand i tjenesten ved forfølgelse av en bil i stor hastighet. Grunlaget for dette var at han som fører av uniformert utrykningskjøretøy opptok forfølgelsen av en Ford Sierra i stor hastighet i motgående kjørefelt. Dette endte med at Sierraen kolliderte med en møtende bil og det oppstod store person- og materialskader. Byretten la vekt på den store risiko og fare en slik forfølgelse medførte, og mente at tjenestemannen hadde forsterket dette risikoelementet fremfor å avverge det. Byretten vurderte hele strekningen forfølgelsen pågikk over, og konkluderte med at den risikoen ble så stor på den siste strekningen at den overskred grensen for den grove uforstand:

”Men i hvert fall da forfølgelsen fortsatte etter at Sierraen igjen var kjørt ned på E18 etter avstikkeren ved Høvik, var grensen overskredet. Fra da og frem til jakten ble stoppet ved Vækerøtoppen – en strekning på nærmere 5 km – representerte kjøringen grov uforstand i tjenesten.”⁸⁰

Polititjenestemannen ble idømt en bot på kr 20 000,- for grov uforstand i tjenesten.

En annen sak som bør nevnes i denne sammenheng falt i Oslo byrett 22. mai 2001, og også i denne saken dreide det seg om forfølgelse av kjøretøy i motgående kjørefelt. Bilen som politiet jaktet på kolliderte kraftig med en personbil der den unge moren omkom og hennes lille barn ble skadet, også passasjerer i den forfulgte bilen ble skadet. Her vurderte retten risikoen som forfølgelsen representerte, men konkluderte med at kjøringen ikke representerte noen kvalifisert klanderverdig optreden og polititjenestemennene ble således frifunnet for grov uforstand i tjenesten:

---

⁸⁰ Oslo byrett 19.06.1996, s. 7

”Imidlertid ser retten det slik at forfølgelsen burde vært avsluttet noe før den faktisk ble avsluttet... Den generelle risikoen ville da avtatt kraftig. Men dette er langt fra ”en kvalifisert klanderverdig opptreden som foranlediger sterke bebreidelser for mangel på aktsomhet”.⁸¹

Selv om alle de ovennevnte dommene refererer til tjenestehandlinger i trafikken, vil uttalelsene allikevel ha gyldighet for alle de tilfeller der det er store elementer av risiko og skade involvert i hendelsesbildet.

Straffebudet § 325 rammer kun den grove uforstand, det er ikke tilstrekkelig at handlingen eller overtredelsen kritiseres, det er utelukkende de kvalifisert klanderverdige overtredelser som rammes av bestemmelsen. I flere av de saker som er oppe til prøving i rettsapparatet blir det konstatert et avvik fra den ønskede oppførsel, men at avviket ikke er markant nok til at det kan konstateres brudd på § 325.

Et interessant eksempel kan hentes fra Høyesteretts kjennelse i Rt 1995 s. 1195. Vurderingen her er i utgangspunktet knyttet opp til strl § 325 nr. 3 som setter straff for den utilbørlige opptreden under utførelsen av den offentlige tjeneste. I denne vurderingen har Høyesterett her trukket inn vurderinger av den grove uforstand i tjenesten. Saksforholdet var at to polititjenestemenn en vinterdag var blitt tilkalt for å fjerne en mann fordi han var beruset og ikke ville fjerne seg godvillig. Han ble kjørt noen kilometer fra Oslo sentrum, og satt av der mot sin vilje. Høyesterett klassifiserer tjenestemennenes handling som klart kritikkverdig, men at den allikevel ikke representerer det betydelige avvik:

”Jeg ser politimennenes handlemåte som klart kritikkverdig.

Når jeg likevel er kommet til at forholdet ikke rammes av straffeloven § 325 første ledd nr 3, minner jeg først om at det skal meget til før bestemmelsen kommer til anvendelse. I den konkrete vurderingen legger jeg vekt på at det her

---

⁸¹ Oslo byrett 22.05.2001 s. 15-16

ikke gjelder en type tiltak som politiet generelt er avskåret fra å bruke... feilen ligger i det skjønnet politimennene har utøvd... Det er riktignok en del av politifolks arbeid å mestre vanskelige situasjoner på stedet, og klarer de det ikke, er det en mangel ved deres utførelse av arbeidet. Men det må - for politifolk som for andre tjenestemenn - være et spillerom før man konstaterer at dårlig utførelse av arbeidet representerer en straffbar handling.”

En liknende betraktning ble lagt til grunn i LG-2003-695 der en polititjenestemann i følge tiltalen lot en bilfører kjøre videre uten at han ble fremstilt for blodprøvetaking eller at det ble foretatt utåndingsprøve eller lignende til tross for at det var mistanke om alkoholpåvirkning. Senere samme natt var bilføreren innblandet i et trafikkuhell der han fikk målt sin promille til 1,11. Retten kom med følgende vurderinger av saken:

”Ved aktsomhetsvurderingen må det foretas en konkret helhetsvurdering. Aktsomhetsvurderingen må ta utgangspunkt i en forsvarlig politifaglig standard. . Politiet må forutsettes å ha høy kompetanse på det aktuelle felt.

Risikoen for betydelige skader ved promillekjøring er stor, og det foreligger mange muligheter for feilvurderinger av påvirkningsgrad. Kravet til aktsomhet må vurderes på denne bakgrunn.

Lagmannsretten vil som tingretten vise til at det må være rom for feilvurderinger også på et område som dette. Lagmannsretten legger som tingretten betydelig vekt på at tiltalte gjennomførte en grundig klinisk test av B. Et moment er det også at kravene til en polititjenestemanns håndtering av en situasjon som den foreliggende som nevnt ikke er nedfelt i lov, instruks eller annet regelverk. Tiltalte var overlatt til å bruke sitt eget sunne skjønn. Ut fra en samlet vurdering finner lagmannsrettens at tiltalte nok kan bebreides for sin handlemåte, men ikke på en slik måte at det er tale om grov uforstand i tjenesten.”

Disse seneste eksempler fra rettspraksis viser at der politiet må utvise skjønn under utførelsen av arbeidet skal de innrømmes et visst rom, dette betyr at handlinger som i

utgangspunktet kan fremstå som klart kritikkverdige, allikevel ikke tilfredsstillende den høye terskelen for grov uforstand i tjenesten.

2.1.5 Straffereaksjoner

Den normale straffen for overtredelse av strl § 325 er bøter, og denne boten skal utmåles i forhold til det straffbare forhold den siktede er funnet skyldig i og samtidig tilpasses hans økonomiske situasjon, jfr strl § 27. Det er adgang for påtalemyndigheten etter straffeprosesslovens § 255 til å utferdige et forelegg som den tiltalte har mulighet til å vedta, og med det unngå at saken bringes inn for retten. Skulle den tiltalte derimot ikke vedta forelegget, vil dette utgjøre tiltalebeslutning etter straffeprosesslovens § 268 og saken prøves da på vanlig måte for domstolen.

Ved idømmelse av foretaksstraff er bøtestraff den eneste tilgjengelige reaksjonsformen. Dersom man står overfor gjentakelsestilfeller eller særdeles skjerpene omstendigheter kan straffen for grov uforstand i tjenesten være tap av tjenesten, se strl § 325, 2. ledd. Denne bestemmelsen supplerer den generelle hjemmel for tap av stilling i strl § 29 som åpner for fradømmelse av stillingen dersom allmenne hensyn tilsier dette. Straffelovens § 29, nr 1 åpner for å fradømme lovbrøteren en offentlig stilling vedkommende allerede innehar, mens § 29 nr. 2 gjør det mulig å fradømme lovbrøteren retten til i fremtiden å inneha en spesiell stilling eller å utøve bestemte former for virksomhet. Straffelovens kommentarutgave⁸² åpner for at den generelle bestemmelsen i § 29 nr. 1 antagelig vil kunne slå gjennom også der vilkårene etter strl § 325, 2. ledd ikke er oppfylt. I den nye straffeloven av 2005 er § 29 erstattet med en ny § 56, og det er kun tilsiktet mindre endringer i forhold til gjeldende bestemmelse. Rettighetstap kan ikke ilegges som forelegg, det kan utelukkende ilegges som dom etter straffeprosessloven § 255. Den nye straffeloven åpner for å legge rettighetstap ved forelegg, men de rettighetstap som har svært inngripende karakter for den det gjelder vil fortsatt måtte være gjenstand for domstolsbehandling. Tap av stilling vil være et slikt inngripende rettighetstap.

---

⁸² Bratholm/ Matningsdal, *Straffeloven med kommentarer. Tredje del* (1998)

Den mildeste reaksjonsform loven har er påtaleunntatelsen. Dette innebærer at påtale kan unnlates selv om straffeskyld ansees for bevist, dette følger av straffeprosessloven § 69.

Det er mulig for arbeidsgiver å ilegge ordensstraff eller avskjedigelse på visse vilkår etter tjenestemannsloven §§ 14 og 15, nærmere omtalt under pkt. 1.4.3. En slik reaksjon vil ikke være til hinder for en eventuell vanlig strafferettslig forfølgning.

2.2 Foretaksstraff

2.2.1 Generelt

Et grunnvilkår for straffansvar er at den som har overtrådt et straffebed har utvist skyld. Dette utgangspunktet medfører et personlig straffansvar, og da et foretak ikke selv kan utvise den personlige skyld, men kun handler gjennom de individer som opptrer på dets vegne - utelukker dette i utgangspunktet at foretak kan straffes etter skyldregelen.

Det gir ingen treff på avgjørelser fra Høyesterett ved søk i Lovdata etter foretaksstraff idømt i forbindelse med overtredelse av strl § 325, og det er naturlig å stille seg spørsmålet om dette kan skyldes at foretaksstraff for grov uforstand i tjenesten ikke er å anse som særlig aktuelt? På den annen side har jeg tidligere under pkt. 1.6.5 påpekt at mye av kritikken mot SEFO/Spesialenheten har gått på nettopp den høye anleggelsesraten, altså at terskelen for domfellelse for grov uforstand i tjenesten er høy. Av hensyn til publikumstilliten er det uheldig at så mange anmeldelser ender med henleggelse, og foretaksstraff kan således være en mulighet for å idømme straff der den enkelte tjenestemanns forsømmelse ikke alene statuerer straffansvar, eller at det er umulig å identifisere de enkeltes ansvar. Det er vanskelig å finne holdepunkter for at lovgiver har ment at det personlige straffansvar skal være den prinsipale betraktning, og man kan tillate seg å spørre om det i større grad burde ilegges foretaksstraff som straffereaksjon.

I en så stor offentlig organisasjon som det politiet utgjør, kan det være vanskelig å gjøre rede for akkurat hvem som er ansvarlig for en feil eller nøyaktig hvor den ligger, selv om det er på det rene at det er gjort en feil. I slike tilfeller kan det være relevant å gjøre en vurdering etter strl §§ 48a og 48b, som hjemler adgangen til å straffe selve foretaket, altså et unntak fra den forannevnte hovedregel. Dette ansvaret forutsetter naturligvis at overtredelsen er foretatt av noen som handler på vegne av foretaket.

Bestemmelsene om foretaksstraff ble gitt i 1991, og før dette var hjemlene for foretaksstraff spredt rundt i spesiallovgivningen. Før den endelige lovreguleringen kom på plass ble det diskutert om det offentlige selv kunne gjøres strafferettslig ansvarlige for lovbrudd begått innenfor rammen av det offentliges virksomhet. Etter lovreguleringen er all tvil rundt dette fjernet da lovteksten helt eksplisitt uttrykker at det med foretak også menes offentlig virksomhet. Dette har selvstendig betydning for virksomhet som stat, fylkeskommune, eller kommune driver direkte. Den offentlige virksomhets ansvar for handlinger foretatt av tjenestemenn er begrenset til de tilfeller der tjenestemannen handler på vegne av virksomheten - en positiv hjemmel til å representere virksomheten, vedkommende må ha vært berettiget til å handle. Her må det trekkes en grense mot de tilfeller der handlingen bærer preg av illojalitet mot virksomheten.⁸³

Straffansvar etter strl § 48a er fakultativt, hvilket vil si at dersom vilkårene for straff foreligger er det i stor utstrekning opp til påtalemyndighetene å avgjøre om saken skal forfølges, og opp til domstolene å avgjøre om straff skal ilegges eller ikke.⁸⁴

Bestemmelsens fakultative karakter kan leses ut av ordlyden "...kan foretaket straffes."⁸⁵ At straffebudets anvendelse er avhengig av påtalemyndigheten og domstolens skjønn henger sammen med lovgivers ønske om å forhindre utilsiktede virkninger av dette prinsipielt vidtrekkende foretaksansvaret. Forarbeidene legger videre vekt på at foretaksstraff kun bør benyttes der det syntes hensiktsmessig, og at påtalemyndighetens skjønnsutøvelse er underlagt de vanlige forvaltningsrettslige krav om saklig og forsvarlig saksbehandling.⁸⁶

Logviver gir i strl § 48b anvisning på momenter som skal særlig hensyntas ved den nærmere vurdering av om et foretak skal ilegges straff. Denne bestemmelsen sikter ikke å gi en uttømmende oppregning av alle relevante momenter, men søker å fremheve de

---

⁸³ Matningsdal, *Straffansvar for foretak*. I Jussens venner 1996 s. 98-115

⁸⁴ Eskeland, *Strafferett* (2006), kap XIII

⁸⁵ Straffeloven av 1902, § 48a, 1. ledd, 1. setning.

⁸⁶ Ot.prp. nr. 27 (1990-1991) Om lov om endringer i straffeloven m.m. (straffansvar for foretak)

momenter som er av den største praktiske betydning. Paragrafens litra a og b trekker frem straffens preventive virkning og overtredelsens grovhet, andre momenter er om foretaket kunne ha forebygget overtredelsen ved interne retningslinjer, instruksjon, opplæring, intern kontroll eller andre egnede tiltak. Litra d og e legger vekt på om overtredelsen er begått for å fremme foretakets generelle interesser, eller om foretaket har eller kunne ha oppnådd noen form for fordel gjennom overtredelsen. Avslutningsvis legges det vekt på foretakets økonomiske evne, og hvorvidt foretaket eller noen som har handlet på vegne av det er ilagt andre reaksjoner på bakgrunn av overtredelsen.

2.2.2 Overtredelse av straffebud

Dersom foretaksstraff skal kunne aktualiseres må de objektive vilkår for straff være oppfylt. For at et politidistrikt skal kunne ilegges straff er det et krav om at det må være utvist grov uforstand i tjenesten, og denne straffen kan ilegges selv om ingen ”enkelperson kan straffes for overtredelsen”⁸⁷. Dette medfører at både de anonyme og kumulative feil vil kunne lede til straffansvar. De kumulative feil omfatter tilfeller der den enkelte person ikke har utvist tilstrekkelig skyld, men der flere feil summeres sammen og samlet sett utgjør den tilstrekkelige skyld for å statuere straffansvar. De anonyme feil angår de tilfeller der det ikke lar seg gjøre å peke ut den bestemte gjerningspersonen.

Spørsmålet i det videre er om det er tilstrekkelig å konstatere at det foreligger objektiv overtredelse av det aktuelle straffebudet, eller om man må stille opp et tilleggsvilkår som krever at skyldkravet i straffebudet må være oppfylt. Andenæs har blant annet skrevet at det som utgangspunkt må være tilstrekkelig at det foreligger en objektiv lovovertrødelse, men at forarbeidene forutsetter at et foretak ikke kan straffes for feil som skyldes de hendelige uhell eller force majeure-tilfellene.⁸⁸

---

⁸⁷ Ot.prp. nr. 27 (1990-1991) s. 17

⁸⁸ Andenæs, *Alminnelig strafferett*, 4.utg (1997) s. 256-257

Av forarbeidene fremgår det at foretaksstraff forutsetter at det er utvist en viss grad av klanderverdig adferd. Noe Eskeland også slutter seg til⁸⁹ der han sier at det gjelder et krav om at ledelsen i foretaket har utvist en skyld, alternativt at slik skyld er utvist av gjerningspersonen dersom ledelsen ikke har utvist tilstrekkelig skyld. Eskeland mener således det ikke er treffende å karakterisere foretaksstraffen som et objektivt straffansvar.

Av rettspraksis er det særlig dommen inntatt i Rt 2002 s. 1312 som er av interesse. Her fastslår Høyesterett at det gjelder et skyldkrav i relasjon til anvendelse av foretaksstraff etter straffeloven § 48a. Det konkrete saksforholdet gjaldt bruk av foretaksstraff ved unnlatt flagging etter verdipapirlovgivningen av aksjeinnehav og rettigheter til aksjer i form av konvertible obligasjoner, men uttalelsene har generell betydning for tolkningen av strl § 48a.

”En ren konstatering av at det foreligger en objektiv overtredelse av det aktuelle straffebedet er ikke tilstrekkelig... For at foretaksstraff skal kunne anvendes, må det enten foreligge skyld – forsett eller uaktsomhet – hos en enkeltperson som handler på vegne av foretaket, eller anonyme og/eller kumulative feil...”

Høyesterett konkluderer med at det foreligger krav om skyld og at det ikke vil være nok med den objektive overtredelse av det aktuelle straffebed.

For å ilegge den offentlige virksomheten foretaksstraff for overtredelse av strl § 325, kreves det etter dette i prinsippet at noen innen foretaket har utvist grov uaktsomhet. I denne sammenheng er det nødvendig å påpeke at det som oftest er uten praktisk betydning om utvist skyld forutsettes da det vanskelig kan tenkes noen situasjoner der straffebedet må anses overtrådt selv om det ikke foreligger subjektiv skyld.

I straffeloven 2005 er foretaksstraff hjemlet i § 27, og forarbeidene⁹⁰ sier at

---

⁸⁹ Eskeland, *Strafferett 2006*, kap XIII

⁹⁰ Ot.prp. nr. 90 (2002-2003) s. 431

rettstilstanden slik den ble lagt til grunn i Rt 2002 s. 1312 ikke skal videreføres. Departementet ønsker likevel å videreføre ordningen med foretaksstraff, og har sørget for at det ikke lenger er en betingelse for ileggelse av foretaksstraff at bestemte personer som har handlet på vegne av foretaket har utvist subjektiv skyld, og at det heller ikke skal gjelde noe skyldkrav ved de kumulative eller anonyme feil.

2.2.3 Hensyn

Hovedhensynet bak innføringen av denne generelle hjemmel for foretaksstraff var ønsket om styrke straffebestemmelsenes preventive effekt.⁹¹ Et lovbrudd som sorterer under foretaksstraff vil ofte være en konsekvens av kumulative feil hos foretakets ansatte. Slike kumulative feil er særpreget av nettopp det at det ikke er mulig å gjøre et enkelt individ personlig ansvarlig, men at foretaket burde ha kunnet unngått dette ved bedre kontroll- og sikkerhetsrutiner. Dersom den enkelte gjerningsperson sin handling ikke er alvorlig nok til å kunne anføres som ”grov uforstand” vil det medføre at foretaket kan forbli ustraffet. Skulle man straffe den enkelte gjerningsperson for dennes konkrete feil ville man ved straffutmålingen tatt hensyn til dennes personlige økonomi, iflg. strl § 27. Dette kunne føre til en form for ansvarspulverisering der den endelige straffen samlet sett ville være liten holdt opp mot omfanget av overtredelsen, og på denne måten ikke gi et dekkende inntrykk av straffverdigheten av lovbruddet. Gjennom adgangen til å ilegge foretaksstraff unngår man denne problemstillingen, man kan utmåle en straff som står i overensstemmelse med den begåtte forbrytelsen, og denne straffetrusselen bidrar igjen til å oppfordre foretaket til å styrke opplæringen av ansatte og den interne styringen av foretaket.

Et annet hensyn som ligger bak foretaksstraffbestemmelsen er muligheten til å allikevel straffe et forhold der gjerningsmannen er anonym. Det er ressursbesparende å kunne ilegge foretaksstraff ved anonyme gjerningspersoner, fremfor å bruke tid og ressurser på forgjeves å forsøke å finne frem til den eller de som er ansvarlige for overtredelsen.

---

⁹¹ Ot.prp. nr. 27 (1990-1991) s. 6

Rettferdighetshensynet er også et tredje relevant hensyn som gjør seg gjeldende. Det kan fortone seg som urimelig at en enkeltperson skal straffes for en handling som var egnet til å fremme foretakets interesser. Her er det naturligvis påkrevd å trekke en grense mot handlinger som har sitt klare preg av illojalitet mot foretaket og således ikke er egnet til å styrke dets interesser. Denne grensedragning er ivaretatt i formuleringen om at en handling må være foretatt ”på vegne av foretaket”, noe som også omtales som tilknytningskravet⁹².

2.2.4 Eksempler

Et eksempel som illustrerer vurderingene rundt å ilegge foretaksstraff kan hentes fra en klageavgjørelse fra Riksadvokaten 25. juli 2008. Saken gjaldt et dødsfall i arrest ved Narvik politistasjon i februar 2007. Der innsatte ikke fikk nødvendig legetilsyn i arresten og senere ble funnet død. Spesialenheten for politisaker etterforsket saken og besluttet 1. oktober 2007 å henlegge saken etter bevisets stilling. Henleggelsen ble påklaget ved avdødes mor, og Riksadvokaten beordret ytterligere etterforskning av saken. Spesialenheten opprettholdt sin påtalemessige vurdering og Riksadvokaten delte deres oppfatning:

”...er det etter riksadvokatens oppfatning ikke grunnlag for slike bebreidelser overfor de to politibetjentene som kreves for å gjøre straffansvar gjeldende... Etter riksadvokatens mening er dette likevel ikke en feil som i den konkrete situasjonen var så alvorlig at den kan lede til straffansvar.

Etter riksadvokatens syn er det ikke avdekket slike mangler ved instruksverket, opplæringen eller organiseringen av tjenesten at det er grunnlag for foretaksstraff mot politidistriktet... men konstaterer at det i alle fall ikke er tale om en forsømmelse fra distriktet som kan gi grunnlag for straffansvar.”

Riksadvokaten påpeker enkelte feil i tjenestehandlingene til de to polititjenestemennene, men finner at de ikke kan bebreides disse feilene, og at heller ikke foretaket som sådan kan bebreides for manglende rutiner.

---

⁹² Eskeland, *Strafferett* (2006) s. 353 flg.

En annen sak som er egnet til å danne et bilde av vurderingstemaene knyttet til en eventuell ileggelse av foretaksstraff er å finne i en klagesak avgjort av Riksadvokaten 4. november 2009. Denne konkrete saken ble etterforsket av Spesialenheten med tanke på mulig straffansvar for tjenestemennene og for politidistriktet som sådan. Bakgrunnen var en melding til politiets operasjonssentral om en kvinne som så ut som hun var full/dopet, denne meldingen ble ikke fulgt opp og noen dager senere ble vedkommende funnet død som følge av overdose. Spesialenheten kom frem til at politidistriktet manglet rutiner og retningslinjer rundt håndteringen av akkurat slike meldinger som det her dreide seg om, men etter denne kritikken la de vekt på at distriktet hadde forbedret sine rutiner etterfølgende denne episoden og at saken skulle henlegges som ”intet straffbart forhold anses bevist”.

Riksadvokaten vurderte saken, og kom til at Spesialenhetens beslutning om å ikke ilegge foretaksstraff var riktig. Riksadvokaten uttaler imidlertid at håndteringen av meldingen ved operasjonssentralen var uheldig, men at det allikevel ”ikke foreligger en slik kvalifisert klanderverdig opptreden at den kan utløse straffansvar for noen enkeltpersoner.” Derneft går Riksadvokaten videre til å vurdere spørsmålet om politidistriktet har overtrådt straffeloven § 325, nr 1. Men også her slutter Riksadvokaten seg til Spesialenheten sin konklusjon og uttaler:

”Selv om rutiner kan være til god støtte, vil det likevel måtte bero på et konkret skjønn om en melding skal utløse tiltak, og i tilfelle hva som bør foretas. I noen tilfeller vil en i ettertid – som her – kunne konstatere at skjønnsutøvelsen ikke var god nok og at rutinebeskrivelser kunne vært til hjelp. Riksadvokaten har likevel kommet til at det ikke kan rettes så alvorlige bebreidelser mot distriktet at straffansvar her gjøres gjeldende.”

Også i denne saken ser man at det levnes politidistriktet en relativt vid skjønnsmargin før det vil kunne bebreides i en slik utstrekning at det utløser straffansvar.

En sak som på sin side statuerer foretaksstraff inntraff i 2004 under pågripelse av en person ved et hotell i Oslo. Tjenestemennene skulle frakte vedkommende til legevakten,

og hadde påsatt vedkommende håndjern, bundet sammen bena hans med et belte og festet en anorakkhette over ansiktet hans. Den pågrepne døde av kvelning under transporten til legevakten. I sin avgjørelse uttaler Riksadvokaten:

”Riksadvokaten har vurdert straffeansvar mot den enkelte polititjenestemann, men det straffbare fremstår som et resultat av flere feilvurderinger, og hvor den enkeltes handling alene neppe når opp til straffansvar. Det blir derfor ingen strafferettslig forfølgning av den enkelte polititjenestemann... Riksadvokaten har ilagt Oslo politidistrikt et forelegg på kr. 50 000 for overtredelse av straffeloven § 325 nr. 1, jf. § 48a for å ha utvist grov uforstand i tjenesten. Den straffbare handlingen bestod av kumulative feil - flere tjenestemenn hadde hver for seg begått feil uten at den enkeltes handling isolert sett nådde opp til straffansvar - som samlet tilsa at det måtte reageres strafferettslig med foretaksstraff mot arbeidsgiver selv om sistnevnte ikke var noe å bebreide. Forelegget er vedtatt.”

Her ser vi foretaksstraff basert på en kombinasjon av kumulative og anonyme feil. Det var ingen av polititjenestemennene som kunne fortelle hvem som hadde satt på anorakkhetten som førte til kvelningen, samtidig som at ingen tok ansvar ved å fjerne den for å undersøke etter livstegn før de ankom legevakten.

3 Litteraturliste

Bøker og artikler

- Andenæs, Johs   *Alminnelig strafferett.* 4. utg. Oslo, 1997
- Andenæs, Johs   *Alminnelig strafferett.* 5. utg. ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn. Oslo, 2004
- Andenæs, Johs   *Norsk straffeprosess.* 4. utg. ved Tor-Geir Myhrer. Oslo, 2008
- Andenæs, Johs   *Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene.* ved Kjell V. Andorsen. Harstad, 2008
- Auglend, Ragnar L. *Politirett.* 2. utg. ved Ragnar L. Auglend, Henry John Mæland og Knut Røsandeheug. Bergen, 2004
- Bratholm, Anders   *Strafferett og samfunn. Alminnelig del.* Oslo, 1980
- Bratholm, Anders   *Straffeloven med kommentarer. Tredje del. Forseelser.* Anders Bratholm og Magnus Matningsdal. Oslo, 1998
- Bratholm, Andres   *Politiovergrep, korpslojalitet og massemedia. I: Politiarbeid på godt og vondt.* PHS Forskning 2001:2
- Bratholm, Anders   *Straffeloven med kommentarer. Første del. Almindelige Bestemmelser.* 2. utg. ved Anders Bratholm og Magnus Matningsdal. Oslo, 2003
- Eckhoff, Torstein   *Rettskildelære.* 5. utg ved Jan E. Helgesen. Oslo, 2000
- Eskeland, Ståle   *Strafferett.* 2. utg. Oslo, 2006
- Hagerup, Francis   *Almindelig borgerlig straffelov.* Udgivet med opplysende anmærkninger og henvisninger. H. Aschehoug og Co (W. Nygaard). Kristiania, 1903
- Hagerup, Francis   *Strafferettens almindelige del.* Kristiania, 1911
- Kjerschow, P.   *Almindelig borgerlig straffelov.* Utgitt med kommentar. Oslo, 1930

- Knoph, Ragnar   *Knophs oversikt over Norges rett.* utgitt av Kåre Lilleholt. 12 utg. Oslo, 2004
- Matningsdal, Magnus *Straffansvar for foretak. I: Jussens venner* 1996, s. 98-115
- Mæland, Henry John *Innføring i alminnelig strafferett.* 3. utg. Bergen, 2004
- Skeie, Jon   *Den norske strafferett.* Annet bind. Den spesielle del. 2. utg. Oslo, 1946
- Thomassen, Gunnar *En analyse av politiets forfølgelseskjøring*, av forsker Dag Moe, SINTEF og Gunnar Thomassen, Politihøgskolen. I: Det vanskelige politiarbeidet. PHS Forskning 2000:4

Rapporter

- Rønneberg rapporten, SEFO – arbeidsgruppens rapport til riksadvokaten og Justisdepartementet. 20. desember 2001
- Årsrapport for Spesialenheten 2008
- Årsrapport for Spesialenheten 2009

Lover

- 1902 Almindelig Borgerlig Straffelov (straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10
- 1902 Militær Straffelov (mil.strl) av 22. mai 1902 nr. 13
- 1915 Lov om domstolene (domstolloven) av 13. august 1915 nr. 5
- 1932 Lov om ansvar for handlinger som påtales ved riksrett (ansvarlighetsloven) av 5. februar 1932 nr. 1
- 1967 Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) av 10. februar 1967

- 1981 Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25
- 1983 Lov om tjenestemenn m.m. (tjenestemannsloven) av 4. mars 1983 nr. 3
- 1995 Lov om politiet (politiloven) av 4. august 1995 nr. 53
- 2005 Lov om straff (straffeloven 2005) av 20. mai 2005 nr. 28 (ikke i kraft)

Forarbeider

- NOU 1992:23 Ny straffelov – alminnelige bestemmelser. Straffelovkommisjonens delutredning V
- NOU 2002:4 Ny straffelov. Straffelovkommisjonens delutredning VII
- NOU 2009:12 Et ansvarlig politi
- 1896 Straffelovkommisjonens Udkast til Lov om civile og geistlige Embeds- og Bestillingsmænds disciplinærforseelser og Afskedigelse (1896) med motiver
- 1896 Straffelovkommisjonens Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov (1896) med motiver
- Ot.prp. nr. 13 (1986-1987) Om lov om endringer i straffeprosessloven (særskilte etterforskningsorganer)
- Ot.prp. nr. 27 (1990-1991) Om lov om endringer i straffeloven m.m. (straffeansvar for foretak)
- Ot.prp. nr. 22 (1994 -1995) Om lov om politiet (politiloven)
- Ot.prp. nr. 96 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeprosessloven
- Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven)
- Ot.prp. nr 8 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpene og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet)

Innst.0.nr. 15 (2003-2004) Innstilling fra Justiskomiteen om lov om endringer i straffeprosessloven (ny organisering av eget etterforskningsorgan for politi og påtalemyndigheten)

Dok nr. 8:22 (2006-2007) Representantlovforslag fra stortingsrepresentantene Carl I Hagen, Berit Brørby og Ågot Valle om lov om endringer i lov 5. februar 1932 nr. 1 om straff for handlinger som påtales ved riksrett og lov 5. februar 1932 nr. 2 om rettergangsmåten i riksrettssaker

Instrukser

Påtaleinstruksen	Forskrift av 28. juni 1985 nr. 1679 om ordningen av påtalemyndigheten
Politiinstruksen	Alminnelig tjenesteinstruks for politiet av 22. juni 1990 nr. 3963
21.11.2005	Instruks for behandling av henvendelser om kritikkverdige forhold utført i tjeneste i politi- og lensmannsetaten

Riksadvokatens rundskriv

RA – 06.09.2006 Etterforskning av saker mot ansatte i politiet og påtalemyndigheten – spesialenheten for politisaker.

Høyesterettspraksis

Rt 1936 s. 612

Rt 1970 s. 123

Rt 1983 s. 869

Rt 1983 s. 1357

Rt 1986 s. 670

Rt 1986 s. 1533

Rt 1991 s. 111

Rt 1993 s. 1021

Rt 1993 s. 1025

Rt 1994 s. 203

Rt 1995 s. 20

Rt 1995 s. 1025

Rt 1995 s. 1195

Rt 1996 s. 1533

Rt 1997 s. 1819

Rt 2002 s. 1312

Rt 2007 s. 1172

Rt 2008 s. 696

Underrettspraksis

LB-1995-839

LG-2003-695

LE-2008-84733

Oslo byrett 19.06.1996

Oslo byrett 22.05.2001

Avgjørelser fra Riksadvokaten

Avgjørelse av Riksadvokaten 10. februar 2006

Klageavgjørelse av Riksadvokaten 25. juli 2008

Klageavgjørelse av Riksadvokaten 4. november 2009

Diverse annet

Sæteren, Berit Brekke   *Grov uforstand i tjenesten.* Straffeloven § 325 første ledd
nr 1. Spesialoppgave, UiO 2005

Hagen, Marit   *Grov uforstand i tjenesten.* Straffeloven § 325 første ledd
nr. 1. Spesialoppgave, UiO 2007

Spesialenheten på internett   www.spesialenheten.no